

Rondom Schokland is het verenigingsorgaan van de *Vrienden van Schokland*, ingeschreven bij de *Kamer van Koophandel* te Lelystad onder nr. 40059053.

BESTUUR VRIENDEN VAN SCHOKLAND

Voorzitter

Harrie Scholtmeijer; tel. 0527 620490

Secretaris

Corry Hendrix-Mocking; tel. 0527 652771
Oud Emmeloorderweg 18, 8308 PK Nagele
E-mail: fam.hendrix@hetnet.nl

Penningmeester

David Roemers; tel. 06 14 57 82 36

Ledenadministratie

Theo Hersevoort; tel. 0527 613 740
Orionstraat 15, 8303 AT Emmeloord
E-mail: t.v.hersevoort@ziggo.nl

Adviseur

Henk Kloosterman; Museum Schokland,
Telefoon: 0527 251396

REDACTIE RONDOM SCHOKLAND

Redactie-adres

Hans Hollestelle; tel. 038 3329944
Scheerling 199; 8265 GG Kampen
E-mail: redactie@vriendenvanschokland.nl

Overige leden

Leen van Duivenboden, Leo Kaan;
Harrie Scholtmeijer.

CONTACTPERSONEN

R. Rijs, *Stichting Het Flevo-landschap*
B. van Tilburg, *RCE Lelystad*
contactadres: *Nieuw Land Erfgoedcentrum*
Berend Jan Grotenhuis

CULTUURHISTORISCHE INFORMATIE

www.vriendenvanschokland.nl
www.museumshokland.nl
www.nieuwlanderfgoedcentrum.nl
www.flevolandbovenwater.nl
www.flevo-landschap.nl
www.nopinoorlogstijd.nl
www.schoklanddoordeeeuwenheen.nl

CONTRIBUTIE

Volwassenen € 15,-; huisgenootleden € 5,-;
jeugdleden € 3,75.

ING-Bank: NL30INGB0001179970 of
Rabobank: NL75RABO0346556813
t.n.v. Penningmeester VvS te Emmeloord.
Beëindiging lidmaatschap schriftelijk vóór
1 september van het lopende jaar.

In dit nummer:

► Vereniging

Beste *Vrienden* 2
Redactie

Jaarrede van de voorzitter 3
Harrie Scholtmeijer

Bergingsofficier Zwanenburg overleden 6
Hans Hollestelle

Oud-bestuurslid Lenny Wijnbelt overleden 7
Evert de Boer

De Van der Lijnonderscheiding 2016 8
Hans Hollestelle

Themadag *Luchtoorlog* in Museum Schokland ... 9
Hans Hollestelle

Activiteiten van *Het Flevo-landschap* 14
Tim Beldman

► Hoofdartikelen

Trilobieten uit de Ardennen, Eifel en Marokko.. 16
Allart van Viersen

Knipmeijers Onderduikersparadijs 19
Aaldert Pol

Vliegtuigspuiten en een obelisk in de
Noordoostpolder 27
Evert de Boer

Beschutte vaart 33
Floor Koedam

Derde aflevering: Uit de oertijd van de Lange Nering
Uit de geschiedenis van
de krant "De Noordoostpolder" 34
Henk Hoekstra

ISSN 2214-2215

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen of vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

De redactie heeft ernaar gestreefd de auteursrechten voor de illustraties en foto's te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de redactie wenden.

Artikelen voor het herfstnummer dienen uiterlijk op 1 augustus 2016 bij de redactie binnen te zijn.

ZOMER 2016

Beste Vrienden

Op 22 april 2016 is oud-bergingsofficier Gerrit Zwanenburg overleden. Hij is 88 jaar oud geworden. Hij heeft in de periode van 1967 tot 1987 talloze vliegtuigwrakken geborgen die in de Tweede Wereldoorlog, maar ook erna in Nederland zijn neergekomen. Onze gedachten gaan uit naar zijn vrouw Lettie.

Op 16 mei jongstleden overleed oud bestuurslid van de *Vrienden van Schokland* Lenny Wijnbelt. Ze heeft twaalf jaar lang (1995-2005) de ledenadministratie gedaan voor onze vereniging.

Op zaterdag 2 april werd de Van der Lijnonderscheiding voor het jaar 2016 uitgereikt aan Allart Philip van Viersen (1980) uit Born. Hij ontving de prijs voor zijn jarenlange zoektocht naar uitgestorven Trilobieten in Noord-West Europa. In deze editie staat een kort artikel van zijn hand.

Op zondag 29 mei werd er op Schokland een themadag *Luchtoorlog* georganiseerd. In dit nummer het verslag van deze dag waarop ook de herdenkingspaal werd onthuld voor de sinds 1940 vermiste bemanning van de Canadese *RAF*-piloot Bill Tudhope, de laatste drenkeling van Schokland.

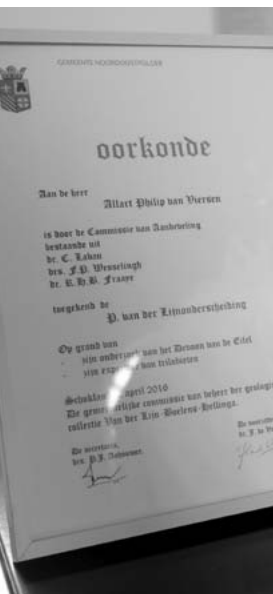
Aaldert Pol heeft een verhaal geschreven over Bert Knipmeijer. Deze man nam in de Tweede Wereldoorlog veel mensen aan om in de Noordoostpolder te helpen met de ontginning. Een werkvergunning voor de Noordoostpolder betekende dat iemand niet naar Duitsland hoefde voor dwangarbeid.

Evert de Boer schreef een verhaal over de sproeivliegtuigen die voor de landbouw in de Noordoostpolder werden ingezet. Daar was ook een in Nederland ontwikkelde helikopter bij: de Kolibrie.

Henk Hoekstra vertelt over de begintijd van de krant *De Noordoostpolder*. De eerste editie van deze polderkrant heette nog *De Duikhoek*.

Veel leesplezier!

Hans Hollestelle

De oorkonde horende bij de Van der Lijnonderscheiding 2016

Vrienden van Schokland
CULTUURHISTORISCHE VERENIGING VOOR FLEVOLAND

Jaarrede van de voorzitter

Harrie Scholtmeijer

Onderstaand de Jaarrede die werd uitgesproken door Harrie Scholtmeijer, voorzitter van de vereniging Vrienden van Schokland, tijdens de Jaarvergadering op donderdag 14 april jongstleden in de Filmzaal van Museum Schokland.

Beste Vrienden

Het jaar 2016 is voor ons een lustrumjaar, we bestaan 11 x 5 dus 55 jaar, en net als vijf jaar geleden kunnen we spreken van een bijzonder jaar, zeker als we het eerste deel van ons verenigingsjaar, 2015 dus, erbij nemen. Niet eerder heeft de vereniging zowel de landelijke als de regionale televisie mogen verwelkomen. Ik doel natuurlijk op 11 augustus, aan het begin van ons verenigingsjaar, toen we de 75ste sterfdag van William Frank Tudhope herdachten, en met hem al die andere geallieerde piloten die in dit gebied hun einde vonden. Daarbij stonden we niet alleen stil bij hun leven en sterven, maar vooral bij wat ze ons nagelaten hebben: een vrij en in vrede levend land, een toestand die nu al bijna driekwart eeuw voortduurt.

Wethouder Andries Poppe memoreerde dit ook uitgebreid. En dat is naar mijn overtuiging ook de betekenis van een vereniging als de onze: de omgeving waarin wij leven is er niet zomaar, maar is het resultaat van historische processen, van mooie dagen maar ook van trieste dagen, zoals de dag waarop het leven van een jonge RAF-piloot eindigde.

De tijd verstrijkt, het vergankelijke gaat voorbij, maar wat van waarde

is leggen we vast, dat bewaren voor een in principe onbepaalde tijd. Denk daarbij aan het museum waar we nu te gast zijn. Dat bewaart veel voorwerpen die allang hun functie hebben verloren, maar door hun expositie een soort eeuwigheidswaarde hebben gekregen: ze zijn voor de generatie van nu de getuigen van een voorbij tijd. Zo proberen we als vereniging ook de luchtoorlog boven de Noordoostpolder blijvend onder de aandacht van de huidige en toekomstige generaties te brengen. Daarbij kwam het idee op om de fietspaden rond Schokland, die nog steeds geen naam hadden, te vernoemen naar Tudhope en naar de vliegtuigen die hier zijn neergestort. Nadat de Gemeente aanvankelijk haar medewerking toezegde, werd die in tweede instantie categorisch

Harrie Scholtmeijer schreef in 1987 het boek Namen in de Noordoostpolder, waarna er nog 150 publicaties (boeken, artikelen) volgden, o.a. Het Nederlands van de IJsselmeerpolders en het Woordenboek van de Overijsselse Dialecten. Sedert 2008 is hij voorzitter van de Vrienden van Schokland.

*Bestuursleden
Corry Hendrix,
Harrie Scholtmeijer
en David Roemers.*

geweigerd. Wij hebben ons daar niet bij neergelegd, maar hebben wel bezwaar aangetekend, en als gevolg daarvan zijn we in een mediation-proces terechtgekomen.

Na stevig onderhandelen bleek dat een Tudhopepad en een Old Hickorypad nog steeds onhaalbaar waren, maar in het geval van het Dinah Mightpad bleek de Gemeente Noordoostpolder bereid om te onderhandelen.

Op 30 oktober kreeg het Dinah Mightpad zijn naam: de eerste keer voor zover ik kan nagaan, dat de vereniging *Vrienden van Schokland* niet alleen de geschiedenis van de Noordoostpolder beschreef, maar ook geschiedenis schreef, in de vorm van een tastbare bijdrage aan de omgeving. De onthulling door de wethouder en de voorzitter werd live verslagen door Omroep *Flevoland* en vormde een mooie afsluiting van een week waarin dagelijks de *Vrienden van*

Schokland hun licht lieten schijnen over de historische oorsprong van het namenlandschap in de provincie Flevoland.

Alle goede dingen zijn in drieën, want na de Tudhope-herdenking en de onthulling van het naambordje Dinah Mightpad zullen we op 29 mei aanstaande ook de paal gaan onthullen ter nagedachtenis aan Tudhope en zijn bemanning. Die paal komt te staan op de plek aan de zuidpunt van Schokland waar ruim vijftig jaar geleden het lichaam van Tudhope, het enigteruggevonden bemanningslid van zijn toestel, aanspoelde. Na de eenmalige herdenking op 11 augustus komt er nu dus ook een blijvend eerbetoon. Ook dat was onderdeel van de uitkomst van de deal met de Gemeente Noordoostpolder, al is het niet de Gemeente die de paal plaatst, maar de door de Gemeente gesubsidieerde Stichting *Ongeland*.

Impressie van de Jaarvergadering van de vereniging Vrienden van Schokland op donderdag 14 april in de filmzaal van Museum Schokland. Na de pauze was er een verhaal van fotograaf Hans Veenhuis. Foto: Hans Hollestelle.

Waarom licht ik nu die pilotenherdenkingen eruit? Hebben we niet meer gedaan in het afgelopen verenigingsjaar? O zeker, Corry memoreerde het al¹: de lezingen, bijvoorbeeld die van Anton de Wit, in een uitverkochte zaal van de Nieuw Jeruzalemkerk. Ons tijdschrift, *Rondom Schokland*, dat steeds dikker wordt en toch niet in staat is alle aangeboden kopij te herbergen. De winnende bijdrage van de *Van der Heideprijs* (er viel dit jaar weer wat te kiezen) moest verhuizen naar de website. En ook die website is een van de verworvenheden van het afgelopen jaar waar we met veel plezier en trots naar kijken. Waarom dan toch hier vooral de focus op de vliegtuigen geplaatst? Omdat het laat zien dat we midden in de samenleving staan, samenwerkend met verschillende partners. Ik noemde ze al, Gemeente Noordoostpolder, Omroep *Flevoland*, Stichting *Ongeland*. Omdat we de geschiedenis niet voor onszelf houden, maar delen met de samenleving: met de inwoners en toeristen van de Noordoostpolder, die Schokland bezoeken en over de fietspaden rijden. Met de luisteraars van Omroep *Flevoland* en de kijkers van SBS6. Met iedereen die weet dat Schokland niet alleen de oertijd is, de romantiek van de Zuiderzee, en dat de geschiedenis van Schokland niet ophoudt bij de ontruiming, zo min als de geschiedenis van de Noordoostpolder niet pas in 1942 begint. Schokland en de Noordoostpolder zijn getuigen geweest van de luchtoorlog boven West-Europa, van kogels en vliegtuigbenzine, van bommen en neerstortende vliegende forten. Ook dat is de Schokker geschiedenis.

1. Corry Hendrix: Jaarverslag vereniging *Vrienden van Schokland. Rondom Schokland* 56 nr. 1, p. 23-25.

*Op donderdag 14 april 2016 tijdens de Jaarvergadering van de Vrienden van Schokland in de filmzaal van Museum Schokland vertelde Polderfotograaf Hans Veenhuis allerlei anekdotes over de Noordoostpolder.
Foto: Hans Hollestelle*

Ik zei het al: de nalatenschap van de geallieerde strijders is dat we al zeventig jaar in een vrij en democratisch land leven. Ongekend in de geschiedenis, ongekend in de wereld – wie zich voor de historie interesseert weet dat. Democratie is niet alleen eens in de vier jaar verkiezingen en, vooruit, af en toe een referendum, maar ook het recht dat burgers en groepen van burgers hebben om het besluit van een democratisch gekozen overheid kunnen aanvechten. Wij hebben dat gedaan, in de overtuiging dat we daarmee recht deden aan de erflaters. Een fietspad voor Tudhope is er niet gekomen, wel een herdenkingspaal, en hopelijk zal mevrouw Smith, de nicht van William Frank Tudhope, bereid zijn deze te onthullen. Wij zijn hoe dan ook verheugd en vereerd dat zij en haar man wederom naar Nederland willen komen. Voor ons is die onthulling de bekroning op een bijzonder jaar, het jaar van de vliegtuigen; maar vooral het jaar waarin we de ruimte die de vrije samenleving ons bood hebben benut om hen die ze ons hebben geschonken te eren.

###

“Want vermist is erger dan dood”

Hans Hollestelle

Op vrijdag 22 april 2016 is Gerrit Zwanenburg (1928-2016) in zijn woonplaats Baarn overleden. Hij is 88 jaar geworden. De meeste mensen kennen Gerrit Zwanenburg als de bergingsofficier van de Koninklijke Luchtmacht. Bij het droogvallen van Flevoland kwamen talloze vliegtuigwrakken boven water die allemaal door bergingsofficier Zwanenburg zijn geborgen. Vaak werden er ook resten aangetroffen van bemanningsleden.

Het credo waarmee Zwanenburg zijn werk deed was "Vermist is erger dan dood".

Voor nabestaanden geldt dat zeker. Zolang er geen zekerheid is over het lot van een familielid blijft het de nabestaanden bezig houden. Pas als er bevestiging is van hun dood is er rust.

Gerrit Zwanenburg werd in 1928 in Friesland geboren. Hij groeide op in Harlingen en bracht daar als jongeman de oorlog door.

In 1967 werd hij van de Landmacht naar de Luchtmacht overgeplaatst om vliegtuigen te gaan bergen die in de Tweede Wereldoorlog en erna in Nederland waren neergekomen. Hij heeft zijn bergingswerk tot aan zijn pensionering in 1987 gedaan.

In 1973 werden er bij het aanleggen van elektriciteitskabels iets ten noorden van Marknesse resten aangetroffen van de Britse *Lancaster* (JA702) van de Nieuw Zeelandse piloot Jack Rule. Gerrit Zwanenburg werd er bijgeroepen om te helpen. Het grootste gedeelte van het toestel bleek in de oorlog al geborgen. Vijf van de zeven bemanningsleden liggen in Vollenhove begraven. Twee overleefden dankzij hun parachute.

In 1976 groef Zwanenburg in polder De Pieper iets ten zuiden van Genemuiden de Focke Wulf Fw-190 van Karl Heinz "Charly" Willius op. Deze piloot van de Duitse *Luftwaffe* werd op 8 april 1944 uit de lucht geschoten door een Amerikaanse escortejager vlak nadat Willius de Amerikaanse B-24 *Liberator* (42-73495) van piloot Joe Buland had neergeschoten. De *Liberator* stortte neer bij Schokland. Er kwamen drie bemanningsleden bij om. De andere zes konden zich allemaal met hun parachute redden maar werden allen krijgsgevangen gemaakt.

Op 19 november 2009 gaf Gerrit Zwanenburg een lezing over de Luchtoorlog in het kerkje van Schokland. Foto: Hans Hollestelle

###

Lenny Wijnbelt- Van Vessem overleden

Evert de Boer

Op 16 mei jongstleden is oud-bestuurslid van de Vrienden van Schokland Lenny Wijnbelt-Van Vessem overleden. Een jaar geleden overleed haar man Wiebe Wijnbelt, zoon van een Elburger visser (EB 19). Haar crematie vond op 21 mei jongstleden plaats in Lelystad.

Lenny Wijnbelt en Wiebe Wijnbelt tijdens hun 50-jarig huwelijksfeest in 't Voorhuijs in Emmeloord op 8 oktober 2005

Lenny Wijnbelt werd op 7 april 1932 geboren in Den Haag. In 1955 trad ze in het huwelijk met Wiebe Wijnbelt, zoon van een Elburger visser van de EB 19.

Wiebe zou aanvankelijk ook visser worden maar daar staken de aanleg van de Afsluitdijk en de inpoldering een stokje voor.

Lenny & Wiebe hebben wel altijd een boot gehad. Varen zat hen in het bloed.

Lenny Wijnbelt werd op 20 april 1995 bestuurslid van de *Vrienden van Schokland*. Ze deed 12 jaar lang

de Ledenadministratie voor onze vereniging. Op 14 april 2005 nam ze afscheid van het bestuur.

Zoals elk bestuurslid dat na veel dienstjaren het bestuur verlaat, ontving zij bij haar afscheid een handgeschilderd bord van Workumer aardewerk.

Lenny & Wiebe vierden in 2005 hun 50-jarig huwelijksfeest.

###

Van der Lijnonderscheiding 2016 voor Allart van Viersen

Zaterdag 2 april 2016.
Burgemeester Aucke van
der Werff reikt de Van der
Lijnonderscheiding uit aan
Allart Philip van Viersen.

Hans Hollestelle

Allart van Viersen (1980) is in het dagelijks leven werkzaam in de IT-sector. Naast zijn werk is hij amateur-paleontoloog gespecialiseerd in de periode van het Devoon in onder andere de Eifel in Duitsland.

Van Viersen heeft zich ontwikkeld tot een expert van Trilobieten, uitgestorven diersoorten die vergelijkbaar zijn met de nog levende degenkrabben.

Van Viersen werkte mee aan internationale publicaties over de trilobieten. Als enige in Nederland heeft hij in Arcen in Limburg ook fossielen van trilobieten gevonden.

Naast zijn eigen onderzoek is hij als vrijwilliger werkzaam in het Natuurhistorisch Museum in Maastricht (NHMM).

In 2011 was hij initiatiefnemer van de succesvolle expositie in het NHMM met als titel "Mini-monsters uit de oerzee: Trilobieten".

Verderop in deze editie van *Rondom Schokland* staat een artikel van zijn hand over Trilobieten.

###

Themadag *Luchtoorlog* in Museum Schokland

Hans Hollestelle

Op zondag 29 mei werd er in en rond Museum Schokland de themadag Luchtoorlog georganiseerd. De dag werd georganiseerd door de Stichting Ongeland. Deze organisatie zet herdenkingspalen neer bij de plekken in Flevoland waar vliegtuigwrakken zijn aangetroffen in de bodem.

Bij de Zuidpunt van Schokland werd voorafgaand aan de themadag *Luchtoorlog* om 10:30 uur een herdenkingspaal onthuld voor de vermiste bemanningsleden van het toestel van de Canadese *RAF*-piloot Bill Tudhope, de laatste drenkeling van Schokland.

De onthulling werd gedaan door nabestaanden van één van de bemanningsleden, David MacKay.

Impressie van de onthullingsceremonie bij de Zuidpunt van Schokland (Foto: Harrie Scholtmeijer)

Het informatie bord dat aan de herdenkingspaal bevestigd is.

Hij is de zoon van de oudere broer van radio operator/boordschutter Duncan MacKay. In het jaar 2000 is David uit Schotland verhuisd naar Sittard in Limburg en woont daar zijn levensgezel Carla van Gestel.

In het plaatsje Rogart in Schotland staat in een herdenkingssteen van de familie MacKay. De bovenste naam is van Duncan MacKay die in 1940 op 20-jarige leeftijd omkwam als radio-operator in het vliegtuig van Bill Tudhope

Niet weggooiën!

Vanaf 12:00 uur werden er in het museumkerkje door Jean Kreunen allerlei spullen uit de Tweede Wereldoorlog gedetermineerd. Er was door het publiek flink gehoor gegeven aan de oproep om spullen mee te nemen waarvan ze het vermoeden hadden dat deze uit de Tweede Wereldoorlog kwamen. Expert Jean Kreunen is de voormalige eigenaar van het Achterhoeks Museum 1940-1945. Tegenwoordig is hij bestuurslid van het Oorlogsmuseum in Overloon.

Lezingen in de filmzaal

In de filmzaal van het museum waren meerdere lezingen. Thierry van den Berg vertelde over de luchtfotografie die tijdens de Tweede Wereldoorlog een sterke ontwikkeling doormaakte. De luchtfoto's werden gemaakt voor militaire verkenning maar ook voor het achteraf vaststellen van de schade na nachtelijke bombardementen. Bert Wijs van de Stichting *Ongeland* en auteur van het boek "Geborgen in de Polderklei" vertelde het verhaal van het luchtgevecht op 29 november 1943 tussen de Messerschmitt Bf-110-G nachtjager van de Duitse *Luftwaffe*-piloot August Geiger tegen piloot Bob Braham in zijn Bristol *Beaufighter* van de Britse *Royal Air Force (RAF)*. De Duitse piloot Geiger delfde het onderspit en kwam om na 53 (!) overwinningen. De wrakstukken van het vliegtuig kwamen neer in het IJsselmeer. Na de inpolderingen kwamen de resten van het vliegtuig in Zuidelijk Flevoland boven water waarna ze door bergingsofficier Zwanenburg werden geborgen.. Er zijn filmbeelden van een paar seconden bewaard gebleven, gemaakt vanuit de aanvallende *Beaufighter* van *RAF*-piloot Bob Braham, waarop te

zien is hoe in het donker er opeens een explosie is als de nachtjager van piloot Geiger in de lucht ontploft.

Memories in Mud

In de filmzaal werd meermaals de film "Memories in Mud" vertoond. Deze documentairefilm uit 2010 handelt over de berging in 2006 van een tweemotorige Handley Page Hampden van de Britse Royal Air Force die in 1941 neerkwam bij de Noord-Hollandse plaats Berkhout. Het toestel werd uit de lucht geschoten door de Duitse nachtjager van Siegfried Ney die vloog vanaf *Fliegerhorst* Leeuwarden.

Twee bemanningsleden hebben nog geprobeerd om met hun parachute uit het toestel te komen, maar het vloog te laag dat hun parachutes nog hebben kunnen werken. Twee bemanningsleden, Kehoe en Mullenger zaten nog in het toestel dat diep in de modder was neergekomen.

Margareth Walsh-Kehoe, de zus van de omgekomen boordschutter John Kehoe, wilde graag dat de overblijfselen van haar broer uit het veldgraf bij Berkhout zouden worden

opgegraven om te worden herbegraven in een graf op een fatsoenlijke begraafplaats in plaats van in een "aardappelveld".

De burgemeester van de Gemeente Koggenland gaf aanvankelijk geen toestemming voor de opgraving, maar later kwam ze daar op terug. De opgraving kon worden uitgevoerd dankzij een tegemoetkoming van het Rijk.

De documentairefilm Memories in Mud is in 2010 gemaakt door Arthur van der Starre en Raoul de Zwart. De film handelt over de berging van een Britse Handley Page Hampden in het Noord-Hollandse Berkhout bij Bergen.

David MacKay en Carla van Gestel onthulden de herdenkingspaal bij de Zuidpunt van het voormalige eiland Schokland.

De kraam van Fortress Books met allelei boeken over de Luchtoorlog tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De voorstellingen in de filmzaal van het museum werden ingeleid door één van de makers van de film, regisseur Raoul de Zwart.

De film is in zijn geheel op YouTube te bekijken door te zoeken op de titel "Memories in Mud".

Marktkramen

Op het museumterrein rondom Museum Schokland waren allerlei marktkramen ingericht. Uit heel

Er waren demonstraties met modelvliegtuigen. Op de foto een replica van een Amerikaanse P-51 Mustang. advertentie

Nederland waren organisaties naar Schokland gekomen om zich te presenteren. In elke kraam was informatiemateriaal verkrijgbaar. Er werden boeken verkocht en materialen getoond.

De organisaties die zich presenteerden met een marktkraam waren: De *Aircraft Recovery Group 1940-1945*, het Museum Vliegveld Deelen, Flevoland Erfgoed, Stichting *Ongeland*, *Engelen Militaria* en Fortress Books.

De *Vrienden van Schokland* hadden ook een marktkraam. Er lagen boeken ter inzage over de Tweede Wereldoorlog in de Noordoostpolder. Luchtoorlog-onderzoeker John Nijenhuis uit Lemmer had een flink aantal wrakstukken van vliegtuigen uit de Tweede Wereldoorlog meegenomen die in de kraam lagen tentoongesteld.

**VERTROUWDE
NAAM,
NIEUW ADRES!**

PETER PRUMMEL
NOTARISKANTOOR

Boslaan 19 | 8302 AA Emmeloord | telefoon 0527-617447
www.notarisprummel.nl | info@notarisprummel.nl

De kraam van de Aircraft Recovery Group uit Heemskerk. Zij beheren het Luchtoorlogmuseum in Fort Veldhuis.

Ongeland

De Stichting *Ongeland* is sinds 2012 bezig om herdenkingspalen te plaatsen op plekken in Flevoland waar vliegtuigen zijn neergekomen. Eén toestel, een Duitse *Gotha* dubbeldekker, kwam tijdens de Eerste Wereldoorlog neer in de Zuiderzee. De meeste van de neergekomen vliegtuigen dateren uit de Tweede Wereldoorlog.

In de Noordoostpolder kwamen in de Tweede Wereldoorlog de vliegtuigen niet in het water van het IJsselmeer terecht, maar in de blubber van de pas drooggevalle polder.

Er zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog langs de kust van het IJsselmeer tientallen omgekomen vliegeniers aangespoeld. Vaak kon de identiteit niet worden vastgesteld. Bemanningsleden van Geallieerde vliegtuigen die op missie naar Duitsland vlogen, kregen de opdracht om hun identiteitskenmerken achter te laten. Zo kon door de vijand niet worden herleid van welk vliegveld ze waren opgestegen.

Het dode lichaam van Bill Tudhope, de Canadese piloot bij de Britse *Royal Air Force*, spoelde op 23 augustus 1940 aan de westkant van de Zuidpunt van Schokland aan. Tudhope droeg wel

zijn identiteitsplaatje en kon zo worden geïdentificeerd.

Het vliegtuig en de drie bemanningsleden van piloot Tudhope zijn nooit gevonden en zijn tot op heden vermist.

Op 13 december 1940 werd de ringdijk van de Noordoostpolder bij Schokkerhaven gesloten. Daarna is het eiland Schokland op het droge komen liggen en zijn er geen drenkelingen meer geweest. De laatste drenkeling van Schokland was geen visser maar een vlieger.

De themadag Luchtoorlog werd goed bezocht. Er wordt nagedacht om volgend jaar weer een themadag Luchtoorlog te organiseren.

###

De kraam van de Vrienden van Schokland werd de gehele dag goed bezocht.

Bijzondere excursies tijdens feestjaar Het Flevo-landschap

Tim Beldman

Bijna halverwege het jaar, met de langste dag in het vooruitzicht. Het Flevo-landschap bestaat dit jaar 30 jaar en binnenkort vieren we ook het 40-jarig bestaan van Natuurpark Lelystad. Afgelopen jaar bestond Schokland als werelderfgoed 20 jaar. Er valt dus wat te vieren. De Nederlandse Geologische Vereniging bestaat 70 jaar en heeft een bijzondere excursie.

Op Schokland valt de komende maanden genoeg te beleven. Zo staat de historische wandeling op het programma. Op zaterdag 11 juni en zaterdag 9 juli kan er van 15.00 tot 17.00 uur vanaf De Gesteentetuin worden gewandeld. Tijdens deze tocht komt u alles te weten over het leven van de Schokkers toen Schokland nog een eiland was in

de Zuiderzee. Wat aten de Schokkers? Wat deden ze in hun spaarzame vrije tijd? Zijn Schokkers altijd vissers geweest? Op al deze vragen en nog veel meer krijgt u antwoord tijdens deze boeiende wandeling over het voormalige eiland Schokland. Begunstigers mogen gratis deelnemen. Niet-begunstigers €3,50/ kinderen €2,50.

Bijzonder excursie

In het Urkerbos bevindt zich een voor Nederland uniek gebied: het geologisch reservaat P. van der Lijn. Toen de Noordoostpolder droogviel, bleek er ten noorden van Urk een uniek morenelandschap te liggen. Een stukje hiervan wordt door Het Flevo-landschap 'bewaard' in dit reservaat, genoemd naar de nestor van de amateurgeologie Pieter van der Lijn. Schrijver van het bekende Keienboek en medeoprichter en eerste voorzitter van de Nederlandse Geologische Vereniging (NGV). Deze vereniging bestaat dit jaar 70 jaar, dus extra reden

Het bezoekerscentrum van De Gesteentetuin in het Schokkerbos.
Bron: Flevo-landschap.

om aandacht te schenken aan het reservaat. De Gesteentetuin van Het Flevo-landschap op Schokland, waar veel zwerfstenen uit het Urkerbos naartoe zijn gebracht en waar een 'miniatuur' Van der Lijn-reservaat is ingericht, vormt het ontvangstpunt van de excursies onder leiding van Paul van Olm. Een bezoek staat gepland op zaterdag 23 juli, ontvangst om 11.00 uur in De Gesteentetuin. Kosten € 9,50, begunstigers van Het Flevo-landschap € 7,50 incl. lunch, excl. vervoer en consumpties café Urk. De wandeling en de excursies zijn te reserveren via:
www.flevo-landschap.nl/activiteiten.

Een bezoekje brengen aan het bezoekerscentrum De Gesteentetuin kan tot en met oktober in het weekend van 12.00 tot 17.00 uur. Elke schoolvakantie is het centrum elke dag geopend.

Excursies en activiteiten

Het bezoekerscentrum dient als startpunt voor verschillende excursies, zoals een wandeling door De Gesteentetuin, stenen zagen, een historische tocht met pannenkoeken of vollemaandwandeling. Elke eerste en derde zondag van de maand is er in De Gesteentetuin een Doe-middag met tal van activiteiten voor jong en oud.

Op Schokland is altijd wat te doen! Er zijn heel veel leuke activiteiten op Schokland. Voor het actuele aanbod kan het beste de website worden geraadpleegd: www.flevo-landschap.nl of www.schokland.nl

Adres:

De Gesteentetuin
Keileemweg 1
8319 AC Schokland
Telefoon: 0527 - 652 210 of
0320 - 286 111

*Het geologisch reservaat
P van der Lijn bij Urk.
Er liggen veel zwerfstenen
uit de laatste ijstijden,
eindmorene van een
gletscher.*

HOOFDARTIKELEN

Trilobieten uit de Ardennen, Eifel en Marokko

Allart van Viersen

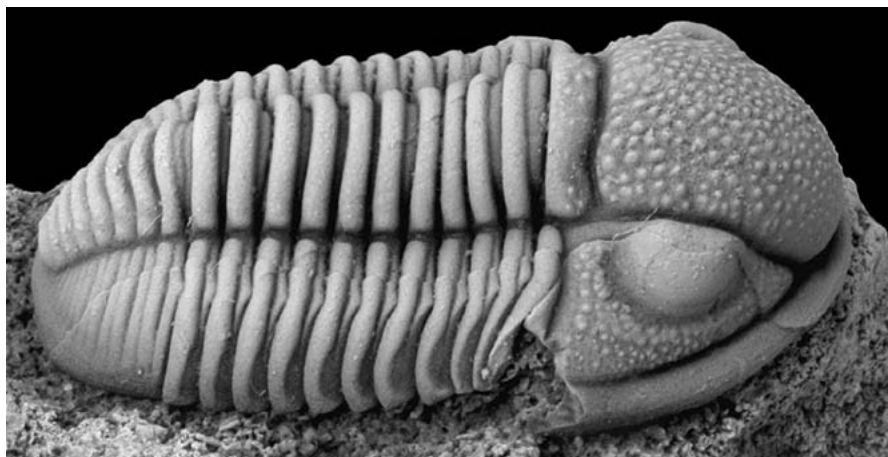
Trilobieten zijn een uitgestorven groep zeedieren die behoren tot de geleedpotigen. Je kunt ze het beste vergelijken met de hedendaagse degenkrab. De eerste trilobieten verschenen zo'n 521 miljoen jaar geleden aan het begin van het Midden-Cambrium en verdwenen zo'n 250 miljoen jaar geleden aan het einde van het Perm. We kennen trilobieten vrijwel uitsluitend van hun pantser, dat een ongekende variëteit vertoont.

Allart van Viersen (1980) uit Born in Limburg is amateur paleontoloog. Hij heeft zich ontwikkeld tot een expert in de uitgestorven Trilobieten. Hij is werkzaam als vrijwilliger bij het Natuurhistorisch Museum in Maastricht.

Er zijn wereldwijd meer dan 20.000 verschillende soorten beschreven waaronder vrije zwemmers, bodemkruipers en –gravers. In Nederland dagzomen er geen mariene sedimentgesteenten die oud genoeg zijn om trilobieten te bevatten. Wel komen zij voor in zwerfstenen in de oostelijke helft van Nederland. In de jaren '80 van de vorige eeuw is een boring gedaan in Maastricht waar per toeval een staartje

werd aangetroffen. Technisch gezien is dit de enige echte Nederlandse trilobiet.

In de Belgische Ardennen worden trilobieten in gesteenten uit het Ordovicium tot het Carboon gevonden (488 tot 299 miljoen jaar geleden). Deze zijn eigenlijk allemaal goed beschreven behalve de trilobieten uit het Devoon (416-359 miljoen jaar geleden). Hoewel er aardig wat

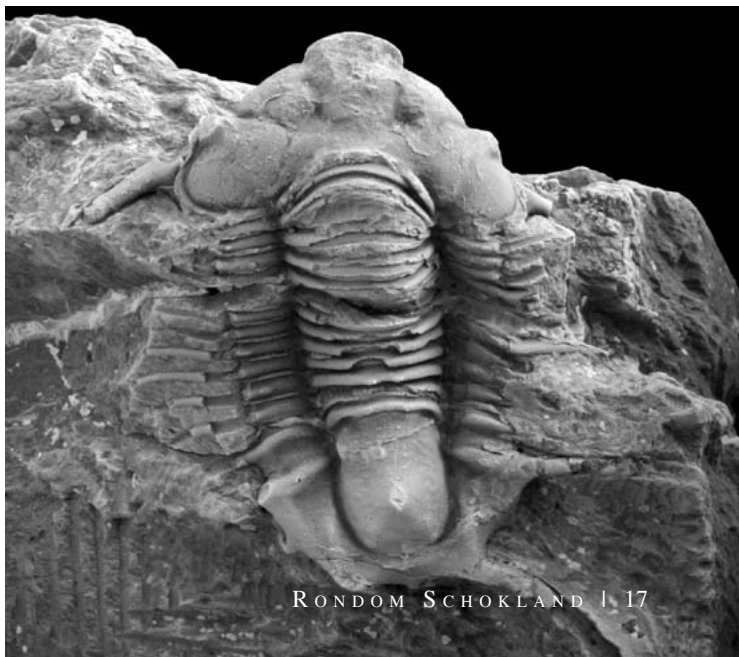
Gerastos snellingsi, een sprekend voorbeeld van hoe fraai trilobieten uit de Ardennen kunnen zijn. Dit exemplaar werd in de jaren '70 gevonden in een steengroeve bij Wellin, door Jules Snellings die het ter beschikking stelde voor onderzoek. 20 mm lang. Gewit met ammoniumchloride voor fotografie.

meldingen in publicaties uit de 19de en vroeg 20ste eeuw te vinden zijn, gaat het vaak om lijsten met ernstig gedateerde soortnamen die gekoppeld werden aan vaag omschreven vindplaatsen. Toen ik in 2003 mijn eerste trilobiet in de Ardennen vond wilde ik weten om welke soort het ging. Het werd al snel duidelijk dat ik geen naam zou gaan vinden voor dit of andere beestjes, simpelweg omdat deze nooit beschreven waren. Twee jaar later ben ik zelf maar begonnen met een systematische beschrijving van Devoontrilobieten uit de Ardennen. In het daarop volgende decennium zijn er meer dan 30 nieuwe trilobietensoorten uit de Ardennen beschreven. Dat is drie keer zo veel als er in de voorafgaande twee eeuwen beschreven waren.

Recentelijk heeft het werkveld zich langzaam verlegd naar het zuiden van Marokko. Daar is het zoeken en verkopen van fossielen al enkele decennia een belangrijke vorm van inkomsten voor de lokale bevolking. De trilobieten uit het Marokkaanse Devoon zijn vaak erg goed bewaard gebleven. Zij worden gevonden in zogenaamde “couches” (Frans voor “lagen”). Er zijn heel veel van zulke couches die elk een informele naam dragen. Vaak verwijst die naam

bijvoorbeeld naar een trilobiet die heel typisch in de betreffende laag voorkomt (bijvoorbeeld “Ceratarges couche” of “Drotops couche”). Een opvallend feit is dat trilobieten in de Marokkaanse couches vaak als complete exemplaren gevonden worden. Dat is erg uitzonderlijk omdat trilobieten net als andere geleedpotigen kort na hun dood uit elkaar vielen. De zachte verbindingen tussen pantserdelen ontbonden of werden verbroken door aaseters. Maar meestal is er sprake van vervellingsresten. Als fossielen worden trilobieten daarom meestal in de vorm van losse pantserdelen gevonden. In Marokko

Ceratarges cognatus, een van de zeldzamere trilobietensoorten die te vinden was bij de “Mur des douaniers”, een vindplaats bij het Noord-Franse Vireux-Molhain die in de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw populair was bij verzamelaars. In 2006 beschreef ik deze nieuwe soort die vaak verward is met Ceratarges armatus uit de Duitse Eifel. 30 mm lang. Gewit met ammoniumchloride voor fotografie.

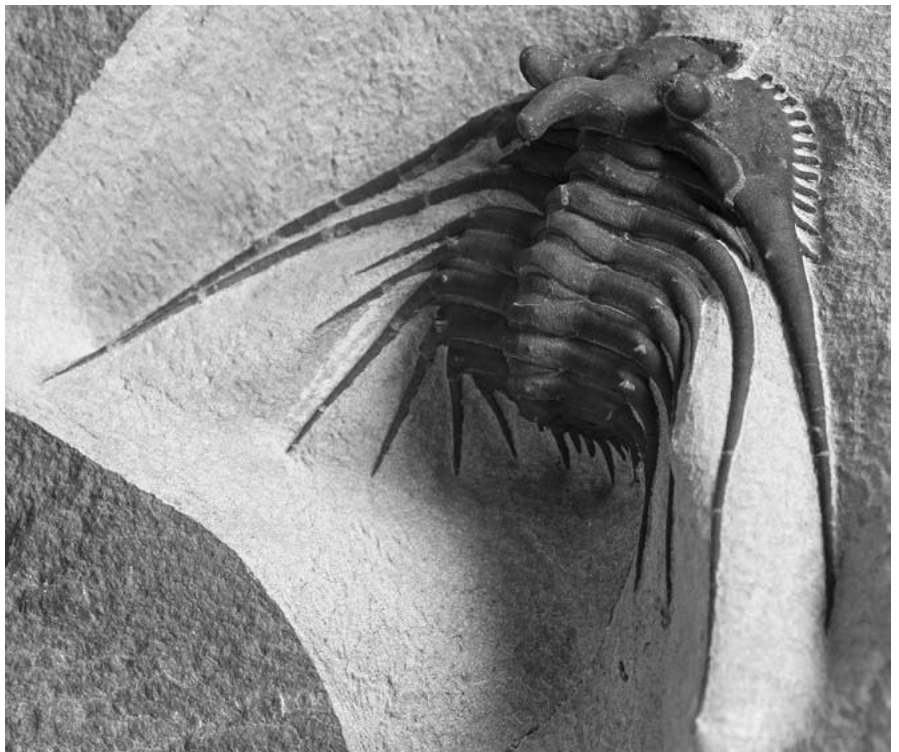
driedimensionaal bewaard. Bovendien kregen aaseters geen kans om de bedolven overblijfselen te bereiken.

Wat hebben de Ardennen en Marokko nou met elkaar te maken? Tijdens het Devoon lagen zij allebei onder water, in de zogenaamde Rheïsche Oceaan. De Ardennen lagen aan de noordrand van de oceaan en Marokko aan de zuidrand. We vinden daardoor nauw verwante trilobieten in beide gebieden ook al lijken zij tegenwoordig weinig gemeen te hebben. De voormalige Rheïsche Oceaan die overigens aan het einde van het Devoon verdween, heeft haar geheimen nog lang niet allemaal prijs gegeven. Ik hoop het onderzoek nog heel veel jaren te kunnen voortzetten.

###

Op zaterdag 4 april 2016 ontving Allart van Viersen de Van der Lijnonderscheiding uit handen van burgemeester Auucke van der Werff van de Gemeente Noordoostpolder.

moet dus iets bijzonders aan de hand zijn geweest. De couches daar zijn afgezet in diep water aan de rand van het continentaal plat. Van tijd tot tijd ontstonden er hogerop de helling modderlawines die de dieper levende trilobieten en andere macrofauna overvielen en levend begroeven. In de fijne modder bleven vervolgens zelfs dunne fragiele stekeltjes

Kettneraspis prescheri, een trilobiet uit de "couche rouge" ("rode laag") bij Jbel Issoumour in Marokko. Dit dier had lange stekels die prachtig bewaard zijn gebleven en draagt ook een dikke gebogen stekel midden op zijn kop. De functie van deze stekel is onbekend. 30 mm lang.

Knipmeijers Onderduikersparadijs

Aaldert Pol

In een van de laatst verschenen nummers van Rndom Schokland¹ schrijft Herman Broers over zijn voornemen een boek te schrijven over Bert Knipmeijer, een "Laat eerbetoon aan een vergeten verzetsman". Dat voornemen is zonder meer toe te juichen. Ook in de Noordoostpolder verdient Knipmeijer meer aandacht. Voor de generatie van na 1940 geef ik een kort overzicht van zijn werk tijdens de oorlog en over wat er in de Noordoostpolder is ondernomen als herinnering aan hem. Misschien vindt auteur Broers ook nog iets van zijn gading in het volgende artikel.

1. Herman Broers, *Rndom Schokland*, Cultuurhistorisch tijdschrift, nr.3, pag.36-45

Ondergetekende is van 1932, nog erg jong toen de bezetting begon. Toch herinnert hij zich nog veel uit die tijd. Blijkbaar gebeurden er toen dingen die niet uit je geheugen verdwijnen.

Knipmeijers werk

Op 15 mei 1940 capituleerde Nederland voor de Duitse overmacht. Voorafgaand aan de capitulatie waren koningin Wilhelmina en de regering uitgeweken naar Engeland en voor de burgers in Nederland was het afwachten geblazen. Ze moesten zich voegen naar de nieuwe orde en zich aanpassen. In de literatuur spreekt men thans van accommodatie, zich schikken naar de omstandigheden.

De uitvoerders van de inpolderingsplannen verkeerden extra in spanning. Kon het 'grote werk' nu wel doorgaan? Er was enige hoop, want bekend was dat de Duitse autoriteiten met belangstelling keken naar wat die Nederlanders allemaal presteerden

op het terrein van de strijd tegen het water. En ... uiteraard was er vooral het belang van de Duitsers voor de toekomstige voedselvoorziening. Al in januari 1941 werd de garantie gegeven dat er faciliteiten zouden zijn om arbeiders aan te trekken voor

Aaldert Pol was jarenlang docent geschiedenis in Emmeloord. Thans is hij freelance publicist en historicus.

Bezoek autoriteiten aan de inpolderingswerkzaamheden. Krantenartikel uit Algemeen Handelsblad.

AUSWEIS

(Liste Nr. 111)

(Nur gültig in Verbindung mit dem Personalausweis.)

Der Niederländer Dubois J. (Tätigkeit und Name)
geb. am: 6-9-17 Wohnort: Doornspijk Personalausweis-Nr. 9 14/00-155

ist im Nordostpolder tätig und wird im Interesse der Ernährungssicherung für einen anderweitigen Arbeitseinsatz nicht herangezogen.

Alle militärischen und zivilen Dienststellen werden ersucht, dem Ausweisinhaber notfalls Schutz und Hilfe zu gewähren und ihm die Rückkehr an seinen Arbeitsplatz im Nordostpolder zu ermöglichen, ihn insbesondere auch nicht für eine anderweitige Arbeit heranzuziehen.

Zwolle, den 15. Dezember 1944.

Der Reichskommissar
für die besetzten Niederl. Gebiete
Der Beauftragte
für die Provinz Overijssel
Im Auftrag:

Een vervalst Ausweis
op naam van
J. Dubois, Opzichter
bij Waterstaat.
Het was de schuilnaam
van verzetsman Wiebe
Soetendal.
Bron: persoonlijk
archief Wiebe
Soetendal.

het werken met de schop. Zo werd in september 1942 in Kampen een distributiekantoor geopend voor het verstrekken van schaars wordende artikelen als schoeisel, werkkleding, rijwielbanden etc. Die voorziening was wenselijk omdat er een schreeuwend tekort aan arbeiders dreigde voor de nieuwe polder. Uitsluitend jonge boeren, hopen op een boerderij, zagen wel brood in het gaan naar het nieuwe land.

Met de toestemming van de bezetter legden de Duitsers in feite de eerste steen van het onderduikersparadijs.² Knipmeijer moest er voor zorgen dat er voldoende werkkrachten naar de polder kwamen en dat de toestroom ordelijk verliep. Hij had al ervaring opgedaan in de in cultuur gebrachte Wieringermeerpolder en kon nu vanuit Kampen aan de slag voor de toen nog geheten Noord Oostelijke polder,

2. C. C. van Baalen, *Paradijs in oorlogstijd?* Onderduikers in de Noordoostpolder 1942-1945. Uitgeverij Waanders, p.192.

later gemakshalve Noordoostpolder genoemd.

25.000 arbeiders naar de polder
Knipmeijer schreef na de oorlog dat hij circa 25.000 arbeiders aan werk had geholpen. Mogelijk is dat aantal iets aan de hoge kant ingeschat, maar een feit is dat hij vele duizenden mensen in de Noordoostpolder heeft kunnen plaatsen.

Die volksverhuizing kwam niet meteen op gang. Naarmate de druk van de bezetter toenam nam de animo om naar de kale polder te trekken toe. Dat begon toen veel studenten de zogenoemde loyaliteitsverklaring weigerden te ondertekenen en zich in Kampen meldden voor werk in de polder. De druk van de bezetter werd steeds groter. Op 29 april 1943 moesten alle mannen van leger en vloot zich melden voor krijgsgevangenschap. Het was het sein tot de bekende april/meistakingen, door de bezetter wreed onderdrukt. Daarop volgde op 7 mei 1943 de order dat alle mannen van

18 tot 35 jaar zich moesten melden bij de Gewestelijke Arbeidsbureaus voor tewerkstelling in Duitsland. Opmerkelijk was dat de arbeiders in dienst van de *Directie Wieringermeer (Noordoostpolderwerken)* vrijgesteld werden. Daarop geraakte de intocht naar de polder in een stroomversnelling. De polder werd een soort vrijstaat. Knipmeijer kreeg het druk en hielp de stroom arbeiders aan geldige papieren. Het via hem verkregen *Ausweis* werd een begerenswaardig document. Voor de Joden kwam de polder te laat: ze waren in Kampen al geregistreerd en op transport gezet naar Westerbork. Knipmeijer waarschuwde de nieuwkomers dat ze niet moesten denken dat ze in luilekkerland terecht waren gekomen. Die waarschuwing was zeer ter zake, want het werken met de schop van 's morgens vroeg tot 's avonds laat bleek zwaar voor hen die niet wisten hoe zij ermee om moesten gaan.

Naarmate de druk van de Duitsers toenam groeide het landelijke verzet. Zo werd eind 1942 de *Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers* opgericht. In Kampen nam notarisklerk I. van der Horst contact op met Knipmeijer en vroeg hem of hij niet een aantal onderduikers aan geldige papieren kon helpen. Knipmeijer beloofde dat hij zijn best zou doen, al wilde hij niet zelf als lid toetreden. Hij meende dat hij als niet-lid meer kon doen. Zo kwam gaandeweg het onderduikersparadijs tot stand.

Ik was acht jaar oud toen de Duitsers het land bezetten, had twee oudere broers, die in de categorie van 18-35 jaar vielen. Zij stonden voor de keuze om naar Duitsland te vertrekken of onder te duiken. Dat laatste betekende dat ze voortdurend op hun qui vive

A.J. Knipmeijer,
circa 1970.
Familiealbum.

moesten zijn voor razzia's. Overdag kon je de *Grüne Polizei* en/of de *Landwacht* nog zien aankomen, maar 's nachts was dat moeilijker. Vandaar dat ze in een hol in een naburig bos sliepen. Dat lijkt avontuurlijk maar was onder de wisselende klimatologische omstandigheden een ware kwelling. Wiebe Soetendal, een van de naaste medewerkers van Knipmeijer en een van de verzetsleiders in de polder, vertelde later over de situatie van de onderduikers in de polder. Vanaf 1942 was hij nauw betrokken bij de verlofregelingen, reisgelden en het organiseren van het transport voor de werknemers. De werkers in de polder hadden één keer per maand recht op een lang weekend van vrijdagmiddag tot maandagavond. Vanuit Marknesse organiseerde hij het vervoer naar Zwolle, waar de mensen in de Buitensociëteit werden opgevangen, in afwachting van de eerstvolgende verbinding. Zij konden de tijd daar korten met lezen en (kaart)spelletjes. Ook werd er meestal een film vertoond. Dat kon allemaal, omdat de werkers in de polder over een *Ausweis* beschikten.

Henk Knipmeijer.
Foto: Aaldert Pol

Het was een soort paspoort waarmee ze zich in bezet Nederland vrij konden bewegen.

Onderduiken in de nieuwe polder was in vergelijking met de situatie op het oude land toch een enigszins ander verhaal.

Knipmeijer hielp, zoals we zagen, duizenden mensen aan geldige papieren. Hoe velen er clandestien zijn geholpen weten we niet. Knipmeijer heeft zelf nooit, voor zover mij bekend, een aantal genoemd.

Knipmeijer in de problemen

De polder werd een 'geliefde verblijfplaats' voor velen. Op een Amsterdamse schutting werd zelfs reclame gemaakt: "Meldt U aan bij Europa's grootste duikbootcommandant in Kampen". Knipmeijer en Soetendal maakten overuren en 'leenden' op zaterdagen de stempels van het distributiekantoor voor de vele schaarse artikelen in bezettingstijd zoals laarzen, banden, kleding etc.

Op 2 februari 1944 bleek dat niet ieder met bewondering naar Knipmeijers werk keek. In bepaalde Duitse kringen was bekend dat er in de polder dingen gebeurden die strijdig waren met de Duitse belangen. In Kampen was dat de opperluitenant der politie Boesveld die Knipmeijer voor geen cent vertrouwde. Knipmeijer werd gearresteerd en

opgesloten in het *Huis van Bewaring* in Arnhem. Daar werd hij ondervraagd door de *Sicherheitsdienst* (SD).

Na vier weken kwam hij weer vrij. Dat verraste velen. Invloedrijke personen hadden de onmisbaarheid van Knipmeijer voor de aanleg van de nieuwe polder aangetoond.

Ruim een half jaar later, op zaterdag 16 september 1944, werd het opnieuw zeer spannend voor Knipmeijer. Er vond een razziaatje plaats gericht tegen het kantoor in Kampen en Knipmeijer wordt gearresteerd. Opnieuw wist hij met de hulp van invloedrijke relaties, waaronder de Kamper wijnhandelaar Siebrand, binnen 24 uur weer vrij te komen.

Daarna houdt Knipmeijer het voor gezien op zijn kantoor in Kampen, neemt het zekere voor het onzekere en duikt zelf onder.

De spanning in Nederland nam met de dag toe. Er werd gemompeld dat de bevrijding nabij was. Met 'Dolle Dinsdag' – 5 september 1944 – vluchtten zowaar Duitsers en NSB-ers naar het oosten. Er werd te vroeg gejuicht! Het zou nog vele maanden duren eer Nederland bevrijd werd. Knipmeijer werd tijdens de onderduikperiode de leider van het verzet in de polder en commandant van de *Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten* (NBS). Zo raakt hij nauw betrokken bij het organiseren van de wapendroppings. Na de grote razzia op 17 november 1944 en de vondst van gedropte wapens in de strobalen van Kamp *Zuidvaart* werd het steeds gevaarlijker. Hij was niet zelf bij de tweede wapendropping aanwezig maar op het *moment suprême* wel in de polder. Ternauwernood wist hij het vege lijf te redden in de difteriebarak van het Noodziekenhuis in Vollenhove.

Na de oorlog vergeleek hij het verzet met drijfzand waarin je steeds dieper wegzakt.

Knipmeijers gezin

Knipmeijer was – zoals we zagen – zelf onderduiker geworden. Op zijn hoofd stond een hoge prijs en hij moest als onderduiker van het ene naar het andere adres vluchten. In zijn ‘eigen polder’ werd het levensgevaarlijk, want iedereen kende hem. Via Siebrand kwam hij tenslotte terecht op het Kampereiland, waar hij in een eenzaam gelegen boerderij met nog meer onderduikers onderdak vond. Ook de huisgenoten van Knipmeijer raakten op drift. De woning in Kampen werd door de Duitse *Wehrmacht* gevorderd en ingericht voor militairen. Knipmeijers vrouw werd in de buurt opgevangen en de kinderen werden ondergebracht bij gastgezinnen. Zo kwam zoon Henk terecht bij een notarisfamilie in Vollenhove. Na “*Dolle Dinsdag*” duurde de bezetting nog tot 17 april 1945.

Op bevrijdingsdag kon Knipmeijer als commandant van de NBS het gezag overdragen aan landdrost ir. S. Smeding. De laatste stelde bij de overdracht voor om het plein voortaan te vernoemen naar Knipmeijer. Dat ging echter niet door want de drie leiders van het verzet in de polder A. J. Knipmeijer, W. Soetendal en H. Nijenhuis hadden afgesproken dat ze na de oorlog geen onderscheidingen zouden aannemen. Ze hadden als burgers van Nederland niet meer dan hun plicht gedaan.

Knipmeijer stelde voor om het plein naar de dag te voren (16 april) omgekomen politiemans en verzetsheld Harmen Visser te vernoemen. Zeer tegen de zin van Knipmeijer werden na de oorlog de arbeiderskampen gebruikt als internerings-

kampen voor de NSB-ers, de van landverraad verdachte Nederlanders. Knipmeijer verkreeg niet de waardering voor zijn pionierswerk in de polder. Er was hem van alles beloofd maar er kwam niets van terecht. Dat heeft hij als zeer frustrerend ervaren; het was ook belastend voor het gezin dat zwaar had geleden in het laatste oorlogsjaar. Knipmeijer trad in 1948 in dienst van de Kamper wijnhandelaar Siebrand. Bij zijn afscheid kreeg hij het boek *Van Flevo- tot IJsselmeer* cadeau. Interessanter nog dan het boek zijn de handtekeningen van zijn medewerkers en nog interessanter is de omlijsting met fraai uitgevoerde tekeningen (van Henk Rotgans?).

De redding van de polder

De overstap van Knipmeijer naar Siebrand leidde tot veel discussies. Onbegrip vanwege de dubbelrol van Siebrand tijdens de oorlog, maar ook begrip van de zijde van familie en enkele insiders van het verzet. Zoon Henk Knipmeijer – hij zei te spreken namens de familie – wist niet precies wanneer de relatie met Siebrand was begonnen. Zeker is wel dat Siebrand Knipmeijer verschillende keren uit een benarde positie heeft gered. Knipmeijer meende ook dat Siebrand door zijn goede contacten met de Duitse commandant Jähle (Lemmer) de inundatie van de polder had weten

Voor het tijdelijke raadhuis in Emmeloord vond de ceremoniële overdracht van het gezag plaats (1945). Op de rug gezien Bert Knipmeijer, ir. Smeding in lange jas met hoed in de hand, enkele NBS-ers, een lid van de Ordedienst (met witte band), K. van Leussen in marechaussee-uniform (tot 1962 politiecommandant in de polder), rechts van hem kampbeheerder G. Dokter. Foto: J.H. Avis.

A. Laan
H. A. Mingo *P. Hendenbergh* *Kullers*
W. J. P. J. P. J. *P. J. P. J.* *A. B. J. P.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*

A. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*

W. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*
P. J. P. J. *P. J. P. J.* *P. J. P. J.*

te voorkomen. De Polen, die ook op het schild waren gehesen, hadden volgens hem een ondergeschikte rol gespeeld.

De heldenrol van de in Duitse dienst zijnde Polen was door Ir. J. Laan en H. de Lang, twee medewerkers van de *Dienst Zuiderzeewerken*, verdedigd. De Polen zouden de lont voor de ontsteking hebben verdonkeremaand.³ Carla van Baalen heeft in haar dissertatie afgerekend met die mythe over de redding door de Polen. Maar na de oorlog bleef de naam Siebrand evenwel rondzingen in verband met de redding. Voor- en tegenstanders vochten elkaar de tent uit.

In 1952 probeerde de *Stichting 1940-1945* een eind te maken aan de discussie. Het rapport, ondertekend door directeur J. G. Renes, vermeldt dat is komen vast te staan, dat de substantie van het dijk materiaal zich niet leende om gaten in de dijk te maken. Ieder gemaakt gat vloeide onmiddellijk weer dicht, omdat de dijk inwendig zogenaamd drijfzand is.⁴ In de door mij gelezen versie was in de kantlijn nog door de heer Lindenbergh uit Zwolle bijgeschreven dat dit inderdaad klopte.

Je zou uit het rapport van de *Stichting 1940-1945* voorzichtig kunnen concluderen dat Jähle, de Duitse commandant in Lemmer, de dijk niet heeft kunnen opblazen ook al had hij dat gewild. Knipmeijer zou dus mogelijk niet goed geïnformeerd zijn. Misschien heeft Herman Broers het laatste woord?

3. Laan, J en H. de Lang, Rapport over de bevrijding van den Noordoostelijken polder, z.j.

4. Rapport *Stichting 1940-1945*, 19 januari 1952. Stukken betreffende de bezetting door en de bevrijding van de Duitsers van de Noordoostelijke polder, 1945-1965. Dossier 2.07.12. Gemeentehuis Emmeloord.

Een bankje zonder Knipmeijer

De inpolderingwerkzaamheden onder leiding van landdrost ir. S. Smeding, tevens voorzitter van de *Directie Wieringermeer*, gingen na de oorlog in versneld tempo door. Tijdens de bezetting hadden hij en de zijnen zich verre gehouden van verzetswerk en nu, na de oorlog, hadden zij geen enkel belang bij het op het schild hijsen van Knipmeijer.

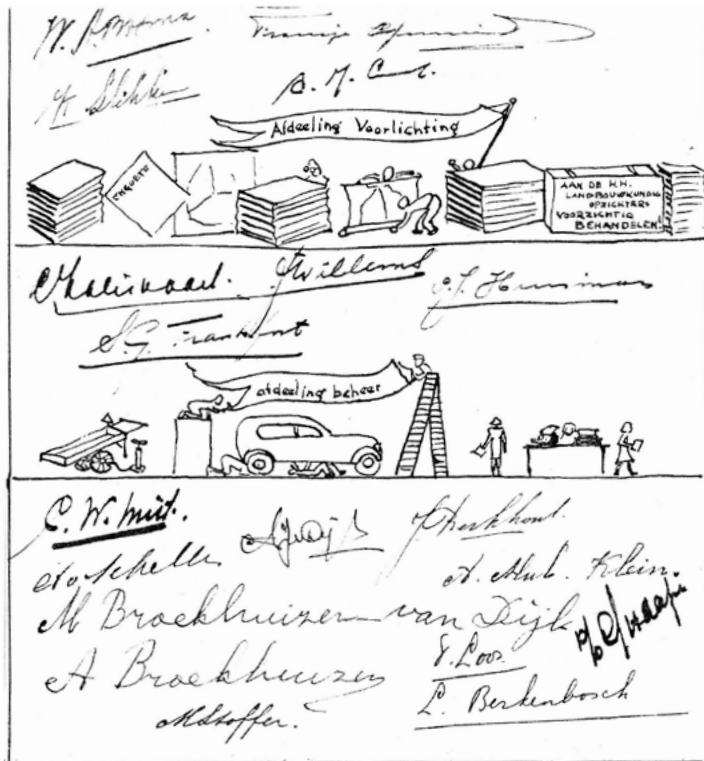
Smeding had zijn handen vol aan het in cultuur te brengen van de polder en moest ook nog de overgang naar het burgerlijk bestuur voorbereiden.

In 1962 werden de bevoegdheden overgedragen aan de nieuw ingestelde Gemeente Noordoostpolder. Onder pioniers leefde het idee dat er een herinnering aan de onderduikerstijd diende te komen. Namens de ingestelde commissie overhandigde K. R. Wester, een van de oudste polderwerkers, in 1967 een fraai ontworpen pioniersbank aan wethouder F. Polter. Kunstenaar Wim van Doorschodt had in de hoge zijkant van de bank het tafereel van de Duitse adelaar uitgebeeld bovenop een in elkaar gedoken menselijke figuur. Opvallend was dat de naam Knipmeijer niet in de bank graveerd werd. Pas veel later is er – naast de bank – een miniem plaatje toegevoegd met de tekst: “A. J. Knipmeijer. Onverbrekkelijk met de onderduikers verbonden 1940-1945.”

Het bankje werd in Emmeloord op De Deel geplaatst en zou nog verschillende keren van plaats veranderen en uiteindelijk terecht komen op het Harmen Visserplein.

De ontbrekende naam

Toch waren er poldermensen die de naam Knipmeijer meer prominent in de polder wilden plaatsen. Ondergetekende was een van hen. Zo ontstonden er contacten met zoon

H(enk) H. A. Knipmeijer. Hij vertelde het levensverhaal van zijn vader dat in een uitgebreid interview in *De Noordoostpolder* werd gepubliceerd onder de kop: “A. J. Knipmeijer: de grootste duikbootcommandant van Europa.” Het artikel werd paginagroot geplaatst in twee edities van de krant.⁵ Henk Knipmeijer vertelde dat zijn vader was geboren in het Drentse Hoogeveen waar hij opgroeide met het ‘doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg’. Bij de Grontmij, de maatschappij die bij de grondverbetering en ontginningen in Drenthe betrokken was, leerde zijn vader hoe je een perfecte salarisadministratie kon opzetten. Zijn staat van dienst was dusdanig dat de oud-directeur van de Grontmij

De handtekeningen van de medewerkers, toegevoegd aan het afscheidscadeau van Knipmeijer in 1948 (I en II).

Bij zijn afscheid in 1948 werd Knipmeijer het boek Van Flevo- tot IJsselmeer aangeboden, inleiding van Henk Draaisma en 16 foto's van Fred Thomas.

Bron: Familiaalalbum. Tekeningen mogelijk van H. Rotgans.

5. Aaldert Pol, A. J. Knipmeijer, de grootste duikbootcommandant van Europa, 1 en 15 juli 1993. In: *De Noordoostpolder*. Uitgave drukkerij Hoekstra, Emmeloord.

Zijaanzicht van de
Onderduikersbank in
Emmeloord.

ir. A. Minderhoud hem schriftelijk feliciteerde met zijn successen. De brief wordt in de familie zorgvuldig bewaard. De contacten met Minderhoud leidden er toe dat Knipmeijer in de jaren dertig gevraagd werd chef de bureau te worden van de Grontmij in de Wieringermeerpolder met als standplaats Hippolytushoef. Daar leerde Knipmeijer zijn vrouw kennen. Op 1 augustus 1932 maakte ir. Minderhoud de overstap van Grontmij naar de Voorlopige Directie Wieringermeer en Knipmeijer zou hem spoedig volgen. Met de aanleg van de Noordoostpolder verhuisde de familie naar Kampen. Henk Knipmeijer en ondergetekende hoopten dat de artikelen in de krant *De Noordoostpolder* weerklank zouden vinden en dat de Gemeente Noordoostpolder iets zou gaan doen.

A.J. Knipmeijerlaan
in Emmeloord.
Foto: Aaldert Pol

Succes in 1995

Maar het krantenartikel had in 1993 geen succes. Twee jaar later, in 1995, kwam er alsnog schot in de zaak. In *De Noordoostpolder* startte ik een serie artikelen in het kader van “50 jaar Bevrijding”. Het onderduikersbankje stond op dat moment ergens op de dijk bij het sluitgat tussen Schokkerhaven en Urk op een plaats waar vrijwel niemand kwam. Dat bankje moest terug naar Emmeloord en dan liefst op een opvallende plaats. Op het gemeentehuis kwam men in beweging en kreeg ik de vraag of het adres van Henk Knipmeijer mij bekend was. Daarop volgde de toezegging aan Knipmeijer jr dat er in de nieuw aan te leggen woonwijk “De Erven” een straat naar zijn vader vernoemd zou worden. De onthulling vond plaats op 5 mei 1995. Op die bijeenkomst sprak Henk een woord van dank. Het nieuwe bord kreeg een plaats aan de rand van

een niet drukke toegangsweg naar Emmeloord. In een ondersnjsje liet Henk weten dat een plaatsje in het centrum van Emmeloord nog mooier was geweest.

Knipmeijer is niet oud geworden, hij overleed op 59-jarige leeftijd. De laatste wens was dat zijn as werd verstrooid.

De Gemeente Noordoostpolder zou – naast het onderduikersbankje op het Harmen Visserplein – alsnog een meer opvallende plaats kunnen inruimen aan Knipmeijer, de ‘duikbootcommandant’. Het hoeft geen standbeeld te zijn. Een gezellig extra zitje en het op een of andere manier in beeld brengen van een stukje polderhistorie zou een aardige geste zijn. Het plein wordt er ook nog eens een stuk gezelliger van en het promoten van de NOP als “paradijs” is mooi meegenomen.

###

Vliegtuigspuiten en een obelisk in de Noordoostpolder

Evert de Boer

Als kind van zes jaar kwam ik in 1952 met mijn ouders, broers en zus in de Noordoostpolder wonen. De hele oostkant van de Havenweg bij Nagele stond toen vol met koolzaad. We vonden dit vrij gewoon maar wat voor ons ongewoon was, waren de spuitvliegtuigen die de koolzaadvelden bespotten tegen ongedierte die de planten aantasten. 's Morgens heel vroeg kwamen ze er al aan. Wie van de oudere bewoners van onze polder zal ze 's morgens vroeg niet verwenst hebben of juist uit bed gesprongen zijn om te kijken hoe ze hun kunsten vertoonden? Ras artiesten waren de piloten op deze vliegtuigjes. Raketings vlogen ze over boomtoppen, schuren en huizen. Dat er ook wel iets fout ging bewijst het artikel over de obelisk aan de Pilotenweg.

In de Noordoostpolder zijn verschillende vliegtuigjes gecrasht waarbij gewonden en doden vielen, zoals onder andere August Willem Hamming (Guus) die daarbij de dood vond.

Werd er met gevaarlijke stoffen gespoten, zoals het zeer giftige Parathion, dan kregen we een briefje in de brievenbus met de mededeling dat we van onze groenten uit de tuin tien dagen niet mochten eten. Uiteraard een ergernis als je juist producten, zoals aardbeien had, die aan de oogst en het eten toe waren.

Vlogen de vliegtuigen over de weg dan kwam er iemand met een rode vlag die aangaf dat je er niet langs mocht. Het spuiten gebeurde vooral in koolzaad, erwten en aardappelen. Vooral de aardappelziekte *Fytophthora*

werd bestreden, evenals de Colorado-kever die wettelijk bestreden moest worden. Het vliegtuigspuiten vond vooral plaats als het te nat was om met een veldspuit het land op te gaan.

De vliegtuigen vlogen met een gemiddelde snelheid van 120 kilometer per uur. De spuitbreedte was 15 meter en men kon ongeveer 2.60 hectare per minuut spuiten.

De spuihoogte was anderhalve meter. Per hectare gebruikte men ongeveer 30 liter spuitvloeistof (middel en water).

Wegens vermeende milieuschade werd bij wet van 26 november 2011 vliegtuigspuiten in Nederland verboden. Bij hoge uitzondering was er vrijstelling mogelijk, maar deze is vrijwel nooit verleend. (Tegenwoordig mag in heel Europa niet meer met

Evert de Boer (1945) werd geboren in Pingjum (Gemeente Wonseradeel) in Friesland. Als zevenjarige jongen verhuisde hij in 1952 naar de Noordoostpolder. Zijn vader begon een boerderij bij Nagele met uitzicht op Schokland. In 1973 werd hij lid van de Vrienden van Schokland. Tot 2008 was hij voorzitter van deze vereniging.

aan de Karel Doormanweg. Na het opheffen van het vliegveld aan deze weg verhuisde het zweefvliegveld naar de Voorsterweg bij Kraggenburg, waar er nu nog steeds gebruik van gemaakt wordt.

Helikopters.

In 1948 verschenen er in het nieuws artikelen over de strijd tegen de Coloradokever. Hierbij werd gebruik gemaakt van een Sikorski S-51 helikopter om de kevers te bestrijden. De *Nieuwe Leidsche Courant* bericht met een artikel dat aan de Nederlandse kust miljoenen Coloradokevers aanspoelen, afkomstig uit België en Frankrijk.

Als het insect de kans krijgt, richt het enorme schade aan in land- en tuinbouwgewassen, maar vooral in aardappels.

Nederland wordt opgeroepen met vereende krachten de kever te bestrijden. Er verschijnen affiches met wervende teksten.

Op de obelisk langs de Pilotenweg in de Noordoostpolder wordt piloot August (Guus)

Willem Hamming herdacht. Hij vloog met sproeivliegtuigen in de Noordoostpolder en kwam om tijdens zijn werk.

Bron: Google Maps.

vliegtuigen gespoten worden). De spuitbedrijven die in Nederland actief waren werden opgeheven of verhuisden naar het buitenland waar wel met vliegtuigen gespoten mag worden. Het vliegveld in de Noordoostpolder waarop de vliegtuigen landden lag eerst aan de Karel Doormanweg (dit is het deel dat nu Amsterdamweg heet). Toen dit vliegveld werd opgeheven kwam het aan de Banterweg te liggen. Iets dat nu ook tot het verleden hoort. Deze vliegvelden werden ook gebruikt door de firma Kuiken uit Emmeloord. Daarnaast werd ook met zweefvliegtuigen gevlogen van het vliegveld

De eerste Nederlandse helikopter

In 1956, 1957 en 1958 verschijnen artikelen over de Kolibrie in de *Nieuwe Leidsche Courant*.

De helikopter is in 1956 ontworpen en gebouwd. De ontwerpers waren: Ir. Meyer, Ir. Dreese en Ir. Verhage. Fokker en Kromhout werkten mee aan de ontwikkeling. De gehele helikopter woog slechts 200 kg. De motor woog negen kilo. De brandstof was huisbrandpetroleum of desgewenst gasolie, kerosine of benzine. Op 4 maart 1958 was de eerste proefvlucht in aanwezigheid van Prins Bernhard. In Nederland werd deze helikopter onder andere gebruikt voor het bespuiten van landbouwgewassen.

Het bijzondere van deze helikopter was het aandrijfsysteem van de rotorbladen. Dit waren twee stuw-straalmotoren die aan het eind van de rotorbladen waren deze bevestigd. (Het *Lucht- en ruimtevaartlaboratorium* nabij het Voorsterbos heeft een bijdrage geleverd aan de proeven met de rotors).

In de omgeving waar gespoten moest worden verscheen een aanhangwagen met een platform waarop de helikopter kon landen en voorzien worden van spuitvloeistof en van brandstof. In 1962 werd de productie stopgezet vanwege de tegenvallende verkoopcijfers. Dit was mede te wijten aan het enorme lawaai dat deze helikopter maakte.

In het Aviodrome in Lelystad is nog een exemplaar te bewonderen.

Hierna de transcriptie van het oorspronkelijke artikel:

EEN MONUMENT IN DE POLDER

HOE EEN INDISCHE JACHTVLEIGER DE LANDBOUWLUCHTVAART PIONIERDE.

Aan een eenzame, lange, rechte weg in de winderige Noordoostpolder staat een betonnen obelisk met een bronzen plaat erop geschroefd. Het monument is groot genoeg om op te vallen, maar het staat langs een weg waar je zonder goede reden nooit langs komt. Het was dan ook een klein artikeltje in een oude Avia Vliegwereld van 6 november 1952 dat ons de tip gaf over het bestaan ervan; het moest staan tussen Emmeloord en Espel. Op de kaart zagen we in die buurt een Pilotenweg en dat bleek niet toevallig. Want daar troffen we inderdaad een ca. drie meter hoge zuil aan, een monument ter nagedachtenis aan August Willem Hamming, landbouwvlieger. Volgens de bronzen plaat die erop is bevestigd viel daar op 5 juli 1950 bij de vervulling van zijn taak de landbouwvlieger August Willem Hamming.

August (Guus) Willem Hamming was op 26 mei 1915 geboren in Klaten, bij Djokjakarta op Midden-Java in het toenmalig Nederlands Indië. Zijn vader was planter en die carrière koos Guus ook. Na het doorlopen van de H.B.S. (Hogere Burger School) ging hij naar Nederland en voltooide de Tropische Landbouwschool in Deventer. Terug in Indië duurde zijn carrière op de plantage niet lang, want in september 1938 moest hij voor zijn militaire dienstplicht opkomen bij de infanterie

De Kolibrie helikopter werd gebruikt als sproeivliegtuig.

De stuwstraalmotoren zitten aan de uiteinden van de rotorbladen.

De sproei- en brandstoftanks hangen onder de vliegmachine.

Bron:www.forum.oud16hoven.nl

Afbeelding links:

De Kolibrie helikopter was van Nederlands fabrikaat. Het toestel werd gebruikt om riet te zaaien in de nog droogvallende Flevopolders en als sproeivliegtuig.

Bron:www.forum.oud16hoven.nl

in Bandoeng. Rond die tijd vroeg de Militaire Luchtvaart (ML) van het KNIL (Koninklijk Nederlands Indisch Leger) leerling-vliegers en dat stond Guus beter aan.

Hij meldde zich in Bandoeng en kwam in de opleiding voor kortverband officieervlieger die op 1 juli 1939 begon. In juli 1940 kreeg hij het G.M.B. (Groot Militair Brevet) en werd vaandrig. Even daarna moet er iets flink zijn misgegaan, want hij werd in augustus gedegradeerd tot 'Europees soldaat kort verband vlieger', wellicht een unieke rang bij de luchtmacht!! Wat het vergrijp ook geweest mag zijn, Guus had er niet lang last van. Drie maanden later was hij alweer sergeant. In november haalde hij zijn waarnemersbrevet erbij en werd ingedeeld bij de 1e Afdeling Glenn Martin bommenwerpers op Andir. In januari 1941 ging hij over naar de afdeling Curtiss *Hawk* jagers op Maospati en in juli was hij weer Vaandrig kort verband vlieger waarnemer.

Jachtvlieger op de *Interceptor* jager

Begin 1941 werden voor de ML KNIL 24 nieuwe Curtiss Wright CW-21B *Interceptor* jagers afgeleverd. Het waren slanke toestellen die over een fenomenale snelheid beschikten. Deze prestaties kwamen door een lichte constructie en het weglaten van bepantsering en zelfdichtende tanks. Dit zou zich echter in de oorlog met Japan wreken, maar niemand die daar toen rekening mee hield. Guus Hamming prees zich gelukkig bij de *Interceptors* geplaatst te zijn. Van Andir verhuisde de afdeling naar Somplak bij Batavia, waar deze afdeling in tweeën werd gesplitst. Guus ging mee naar de 2e afdeling van Vliegtuiggroep IV die in Machoen (Oost Java) werd geplaatst. Daar woonden ook zijn ouders.

Oorlog

De weinig maanden die restten voor de Japanse aanval van december 1941 werden besteed aan het opvoeren van de gevechtskracht. Er was maar weinig gelegenheid om ons gedegen te oefenen in de luchtverdediging. Air-to-air schieten op sleepdoelen werd maar een paar keer beoefend.

Op 8 december 1941 brak de oorlog uit. De *Interceptor* afdeling werd opgesplitst en Vaandrig Hamming vloog naar Andir, waar hij de eerste weken als *stand-by* doorbracht. Begin januari 1942 moest de ML luchtdekking geven voor een aantal grote konvooien op weg naar Singapore. Guus Hamming vloog met drie collega's drie keer naar Sumatra. Tijdens een dergelijke detachering op Palembang was er voor het eerst luchtalarm. Guus ging met zijn *Interceptor* samen met 26 andere jagers de lucht in, het bleek loos alarm.

Eind januari 1942 werd de *Interceptor* afdeling weer verenigd, nu op het marine vliegveld Perak als luchtverdediging voor de marine basis Soerabaja. Op 3 februari 1942 kwam de eerste grote luchtaanval op Oost Java. De *Interceptors* moesten de strijd aanbinden met dozijnen Japanse *Zero*-jagers. Guus Hamming was vrij van dienst en zat bij de kapper toen het luchtalarm klonk. Hij sprong op zijn motorfiets, reed naar Perak en ging in een reserve *Interceptor* zijn collega's achterna. Hij kon zijn afdeling in de lucht niet vinden en landde met een beschadigd CW 21. Hij zelf was ongedeerd. De rest van de afdeling kwam er niet zo goed vanaf. Acht *Interceptors* gingen verloren, drie vliegers sneuvelden en anderen waren zwaar gewond. Twee dagen later was het weer raak, hierna waren er nog vijf *Interceptors* over. Hamming ging toen met een aantal van de vliegers naar

Kali Djati om daar met nieuwe Hawker *Hurricanes* te gaan opereren. Moderne vliegtuigen maar door het ontbreken van de juiste radioapparatuur waren ze amper geschikt voor luchtverdediging.

De aanval op Japanners bij Rembang. Op 20 februari 1942 kon Guus Hamming zijn bevordering als tweede luitenant vieren tijdens een luchtaanval op Kali Djati. De *Hurricanes* bleven aan de grond omdat de radio's nog steeds niet werkten! Na vergeefse intercepties bij Bandoeng ging zeven overgebleven *Hurricanes* weer naar Oost Java, het geheime vliegveld Blimbing (Ngoro) waar ook Amerikaanse P-40's waren gestationeerd.

De Slag in de Javazee vond plaats en eindigde in een fiasco. Men voelde aan dat het einde snel zou komen. Toch werd op 1 maart 1942 's morgens vroeg een scheeraanval gedaan op landende Japanse troepen bij Rembang. Negen Amerikaanse P-40's vlogen voorop, gevolgd door Guus Hamming met zes collega's in *Hurricanes*, terwijl vijf Brewsters *Buffalo*'s de formatie afsloten. De aanval was succesvol maar was slechts een druppel op een gloeiende plaat. De Japanners ontdekten de geheime basis en schoten de boel plat. Weer ging Hamming terug naar West Java.

Op 9 december 1942 viel ook op Java het doek en zaten de ML'ers in de val. Iedereen moest zich overgeven voor krijgsgevangenschap, maar Guus Hamming ging op pad naar huis. Zich steeds verbergend kwam hij na twee weken bij zijn vrouw. Zijn aanwezigheid werd bekend en al snel kwamen de Japanners hem ophalen en kwam hij in de gevangenis terecht. Met een mooi verhaal dat hij de Spaanse, en dus neutrale, boer Hammingo was, kon Guus zich weer vrij pleiten. Hij wist een jaar uit handen van de Japanners te blijven. Op 23 maart 1943 werd hij gepakt en begon een lijdensweg van zware uitputtende arbeid in de Japanse kampen.

VJ-Day vond hem in Singapore, het duurde nog tien maanden voor hij op 13 mei 1946 per motorschip *Tegeberg* in Batavia arriveerde en zich weer meldde bij de ML.

Landbouwvlieger

Na een maand al verliet hij de militaire dienst met eervol ontslag 'wegens ongeschiktheid'. Waarschijnlijk had de 'ongeschiktheid' te maken met zijn gezondheidstoestand. Immers tien maanden had hij in Singapore doorgebracht, waarschijnlijk een gevolg van de slechte omstandigheden in de Japanse kampen die hem een zware klap hadden toegebracht.

Ook de zeer lichtgebouwde Auster werd als sproeivliegtuig ingezet omdat het erg langzaam kon vliegen.

Bron: www.austerj4.co.uk

Hoe dan ook, hij kwam er snel weer bovenop en vertrok naar Nederland. Bij het Ministerie van Landbouw kon hij een baan krijgen als landbouwvlieger. Voor Guus Hamming een ideale combinatie, zijn liefde voor het vliegen combineren met landbouw. Zo werd Guus Hamming de eerste landbouwvlieger in Nederland!

De Noordoostpolder was gedurende de oorlog drooggevallen en moest geheel in cultuur gebracht worden. De uitgestrekte vlakten van zware, zuigende klei van het nieuwe land waren ideaal voor de landbouwvliegerij. Met een *Auster* voorzien van een spuitinstallatie voor insecticide maakte Guus Hamming vele vliegreuen en vestigde een solide reputatie als vakman bij de agrariërs in de polder. Het was de tijd van de beruchte Coloradokevers, die met hun enorme vraatzucht voor aardappels bijna een nationale obsessie werd. Hamming was een man die nadacht en innovatie nastreefde en hij had zijn zinnen gezet op landbouwspuiten met een helikopter, dat hem efficiënter en veiliger voorkwam. Dat ideaal heeft hij niet mogen beleven. Landbouwvliegen is een bezigheid die weinig marge voor vergissingen overlaat. Onverwachte remoustikken vlak bij de grond zie je niet aankomen, motorstoring betekent altijd een crash en dat overkwam ook Guus Hamming op 5 juli 1950 bij Espel.

In die tijd waren er nog geen vliegtuigen speciaal voor dit gevaarlijke werk. In een oude *Auster* had de vlieger weinig kans als de zaak tegen de grond sloeg. Guus Hamming overleefde het ongeval niet.

Hamming had zich in het pionierswereldje van de 'kleine luchtvaart' in Nederland veel vrienden verworven en er werd een comité gevormd onder

leiding van de bekende Eelco Schuller om een monument op te richten ter ere van deze voorvechter van de landbouwluchtvaart. In oktober 1952 werd dit onthuld en overgedragen aan de *Directie* van de Noordoostpolder. (*Directie van de Wieringermeer, afdeling Noordoostpolderwerken*).

Oorspronkelijk waren op de zuil twee bronzen platen aangebracht, de ene die we in de aanhef van dit artikel al hebben vermeld, en een tweede met het opschrift 'Aan de pioniers van de Nederlandse landbouwluchtvaart'. Deze laatste plaat is thans niet meer aanwezig en het is onbekend waar deze gebleven is.

Het bovenstaande artikel komt uit een voor mij (EdB) onbekende publicatiebron. Het is hoogstwaarschijnlijk geschreven door Gerard Casius. Hij is een schrijver die veel over de Indische periode van het Nederlandse leger en luchtmacht geschreven heeft.

Het zou goed zijn om de plaat met het opschrift 'Aan de pioniers van de Nederlandse landbouwluchtvaart' opnieuw aan te brengen op de gedenknaald, omdat het in 2015 vijftenzestig jaar geleden is dat een pionier stierf tijdens zijn werk.

Veel bewoners van de Noordoostpolder denken dat de Pilotenweg een eerbetoon is aan de vliegers uit de Tweede Wereldoorlog, dat is dus onjuist want daar is de Vliegtuigweg naar genoemd.

###

Beschutte vaart

Floor Koedam

Tegen een open polderlucht getekend steken zwart en strak de stalen spaken reikhalzend hoog, de wijde weidsheid in – gekaderd tot beschermend binnen-sluiten:

als spanten, tegen vormverlies bestand die scheepswand houvast moeten bieden; als kooiconstructie van hardhouten ribben die teweer stelt tegen druk van buiten.

Erboven bollen volle zeilen traag voorbij, licht hangend op de staag geblazen bries in altijd hoorbare niet-aflatende winden, die straf door strakstaand touwwerk fluiten.

Een sprekend monument, een baken – symbool voor varen en beschermen, een zich ontfermen over wel en wee van wie laveren op stroom en binnenzee.

© floor koedam, 17 februari 2016

*Koningin Beatrix,
schutsvrouw van de
beroepsvereniging van
binnenvaartschippers
Koninklijke Schuttevaer,
onthult op 5 juni 2009 het
Nationaal Binnenvaart-
monument op de Noord-
punt van Schokland.
Het kunstwerk is van
Ids Willemsma (1948).
Foto: Hans Hollestelle*

Henk Hoekstra werd aanvankelijk opgeleid als onderwijzer, koos echter na zijn diensttijd in Indonesië, een andere loopbaan. Hij werd in de leiding van het familiebedrijf drukkerij-uitgeverij F.D. Hoekstra en Zonen B.V. opgenomen. Hij nam de honneurs waar bij haar nieuwe vestiging in de Noordoostpolder. De schrijver hield zich vooral bezig met het streekblad De Noordoostpolder. In 1993 nam hij op 66 jarige leeftijd met zijn overgebleven jongste broer afscheid van het zakenleven.

Uit de geschiedenis van de krant *De Noordoostpolder*

Henk Hoekstra

Van journalistiek pionier Pieter Terpstra naar regioblad "De Noordoostpolder"

Zoals aangekondigd in mijn vorige aflevering (RS 56-1), sluit ik mijn drieluik over de oertijd van de Lange Nering af met de geboortegeschiedenis van de krant "De Noordoostpolder", het blad waar ik mijn hele werkzame leven met hart en ziel aan heb mogen bijdragen.

Van de tekenafelplannen voor de Noordoostpolder was o.m. de opzet, inrichting en bemensing van de winkels in de Lange Nering uiteraard een van de vele onderdelen. Evenals de agrariërs werden ook de ondernemers in principe geselecteerd door de *Directie van de Wieringermeer (Noordoostpolderwerken)*, die immers van "Den Haag" *carte blanche* had gekregen voor de opbouw van het nieuwe gebied. De wind waaide in die opbouwjaren na de bevrijding toch al uit de dirigistische hoek...

Maar, zeker als het gaat om ondernemen, wil het bloed nogal eens kruipen waar het niet gaan kan, zijn er soms onverwachte initiatieven en krachten waardoor zaken soms heel anders lopen dan gepland was....

Pieter Terpstra, zoals zovele Nederlandse jongemannen onderduiker/ grondwerker tijdens de bezetting in de Noordoostpolder, later een bekend auteur en journalist, was een man van

dergelijk onverwacht initiatief. Hij was het die buiten de *Directie* om met het plan kwam zijn in de oorlog opgezette verzetsblaadje "*De Duikhoek*" na de oorlog voort te zetten in een streekblad in en voor de Noordoostpolder. Pieter was de zoon van een kleine ondernemer uit het Friese Lemmer, aan wie de oorlog niet zonder kleerscheuren was voorbijgegaan; hij verloor zijn moeder bij een beschieting van Lemmer door de geallieerden.

Nauwelijks hadden de Duitsers de hielen gelicht of de jonge (18?) ambitieuze Pieter vroeg drukkerij Koopmans in Lemmer om zijn eertijds illegale "*De Duikhoek*" bij hen, maar nu dus legaal, voort te zetten in de vorm van streekblad. De partijen kwamen echter niet tot overeenstemming. De reden hiervan is onduidelijk. Misschien dat het karakter en de wat linkse sympathieën van Pieter de bedaaide Koopmans tegen de borst stuitten. Zeker is dat Terpstra, kort na deze afwijzing, bij ons,

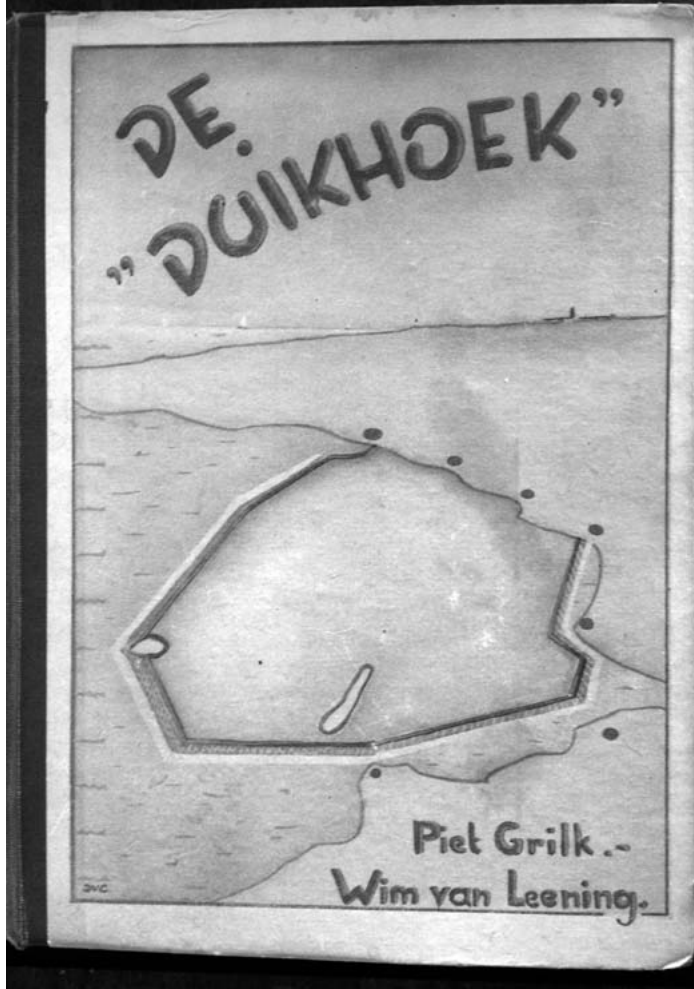
drukkerij Hoekstra in het iets verderop gelegen Balk, wel gehoor vond voor zijn streekbladplannen.

Mijn grootvader, stichter van deze drukkerij was daar in 1882 met de *Balkster Courant* van start gegaan. Mijn vader die het bedrijf vanaf 1917 had voortgezet, had wel oren naar de plannen van Pieter Terpstra en haakte er, samen met mijn inmiddels in het bedrijf opgenomen broers Feike Duco en Otto, onmiddellijk op in. Behalve de "*Balkster*" leverde de firma F.D. Hoekstra en Zonen alle mogelijke handels- en gelegenheidsdrukwerk. Het bedrijf was in de eerste helft van de eeuw uitgegroeid tot een behoorlijke handelsdrukkerij.

De bal kwam aan het rollen en zo verscheen op vrijdag 15 juni 1945, nog onder de naam "*De Duikhoek*", het eerste nummer van een streekblad voor de Noordoostpolder. Mijn vader claimde daarop de naam "*De Noordoostpolder*", waaronder het tweede nummer en alle daarop volgende, tot op de dag van vandaag, verschenen.

In dit verband is misschien vermeldenswaard dat de Duitsers tijdens de bezetting met blaadjes als "*Vreugde en Arbeid*", en "*Het Nieuwe Land*", de laatste een uitgave van het *Arbeidsfront*, probeerden het volk te winnen voor het fascisme. Beide uitgaven gingen door demonstratief gebrek aan medewerking en interesse van de kant van het in de polder ondergedoken potentiële lezerspubliek al vrij snel ten onder.

In een van de eerste nummers van "*De Noordoostpolder*" verschenen ter herinnering aan de bezettingstijd en deze blaadjes nog enkele fragmenten uit die oorspronkelijke (illegale) "*De Duikhoek*". De citaten uit deze krantjes illustreerden hoe men in

die bezettingstijd reageerde op de pogingen de polderwerkers te winnen voor de Duitse zaak. Toen het blaadje "*Het Nieuwe Land*" enkele malen was verschenen werd dit bijvoorbeeld in "*De Duikhoek*" aan het slot van een artikel onder het kopje "Concurrentie" als volgt becommentarieerd: "Dus... opvoeding in nationaal socialistische geest! Dus... niet meedoen! De kachel mee aansteken! Er voor zorgen dat je naam niet bij de gelukkige winnaars van de puzzels komt, want je vrienden zouden je er met een scheef oog op aankijken". En verder (het blad van de nazi's was kennelijk pas verschenen): "Sommigen zenden al berichten in. Dat moet niet weer. We geven "*Het Nieuwe Land*" hetzelfde antwoord als we "*Vreugde en*

In het boek "De Duikhoek" vertelt Pieter Terpstra over zijn ervaringen als pionier in de werkkampen tijdens de ontginning van de Noordoostpolder tijdens de Tweede Wereldoorlog.

DE DUIKHOEK

BLAD VOOR DEN NOORD-OOSTELIJKEN POLDER

VRIDAG 8 JUNI 1945

Drukkers: Drukkerij-Uitgeverij FIRMA F. D. HOEKSTRA & ZONEN, Balk

Van „DUIKHOEK” naar „NOORDOOSTPOLDER”

In den optocht op het groote bevrijdingsfeest te Emmeloord bracht één van de wagens de voorstelling van een duikboot, welke zich weer aan de oppervlakte vertoonde. Wat de bedoeling was, liet zich niet moeilijk raden; het opschrift „Nederland's Onderduikers Paradijs” sprak al duidelijk genoeg.

De werkers uit den polder zijn bovengedoken. De genoemde voorstelling was symbolisch, niet alleen voor hen, maar voor den geheelen polder en ... voor dit blad.

De polder is niet meer een duikhoek, maar een vrij en veilig land. De jongens hoeven zich niet meer schuil te houden, maar zijn bovengedoken en hebben hun bevrijdingsfeest gevierd. „De Duikhoek” is niet langer illegaal, maar zal spoedig als weekblad „De Noordoostpolder” z'n plaats trachten in te nemen.

We hebben in overleg met Militair gezag besloten, dat dit nummer het laatste nummer van „De Duikhoek” zal zijn en dat dit blad voortaan als „De Noordoostpolder”, nieuwsblad voor den Noord-oostelijken polder, zal verschijnen. Of het van den beginne af een weekblad zal kunnen zijn valt op dit oogenblik nog niet met zekerheid te zeggen. De papiersituatie is slecht. We zullen evenwel al het mogelijke doen om de polderkrant zoo spoedig mogelijk als weekblad en op een zoo groot mogelijk formaat te laten verschijnen en hopen daarbij, dat de instanties, die over de perszaken hebben te beslissen, zullen erkennen, dat een blad voor onzen polder, waar dit jaar zóóveel van afhangt, noodzakelijk is.

Zoo beleven we dan thans den overgang van „Duikhoek” naar „N. O. P.” Een afscheid en een begin. Toch is er bij dit afscheid weinig, dat ons tot weemoed stemt. Hier is het afscheid nemen immers niet „een beetje sterven” maar — integendeel — een overgang naar een beter tijdperk. Wat er in de oorlogsjaren onstond, blijft behouden en we zullen vrijer kunnen werken, ruimer middelen tot onze beschikking hebben. Oude banden zullen we niet verbreken, wél nieuwe aanknoopen.

De „Duikhoek-groep” zal na dit afscheid niet uiteenvallen, maar juist vol werklust nieuwe paden betreden. Het boek, dat we in oorlogstijd samenstelden, zal een herinnering blijven vormen aan den duiktijd en als zoodanig voor ons groote waarde hebben. Maar nu is het toch de tijd om verder aan te pakken en voort te bouwen op de fundering, welke we in oorlogstijd hebben gelegd. We hebben heel wat plannen en een vrijer toekomst licht ons toe.

In het begin zullen er nog heel wat moeilijkheden zijn te overwinnen en we bereiden er ons voor, dat we méér dan één teleurstelling krijgen te slikken. Maar we hebben ons vast voorgenomen ons niet uit 't veld te laten slaan.

Eén ding beseffen we evenwel: dat we het niet alleen kunnen doen. Dat we de medewerking van allen, die bij den polder betrokken zijn, noodig hebben om van onze krant een echte polderkrant te kunnen maken. We voelen zoo goed, dat dit noodzakelijk is. We bewerken en bewonen immers een nieuw land, we vormen een nieuwe gemeenschap, we hebben het gemeenschappelijk ideaal om van den polder een stuk land te maken, waarmee we ons volk juist nu, maar ook in den toekomst kunnen dienen.

De poldersfeer, die we niet kunnen omschrijven, maar die we toch allen kennen, moet ook in ons blad heerschen. Het poldernieuws, dat ons allen belang inboezemt, moet door middel van onze krant worden verspreid.

Daarom vragen we medewerkers en

correspondenten in alle hoeken van den polder. Daarom nemen we in de advertentiekolommen in de eerste plaats gaarne familieberichten van hen, die bij den polder betrokken zijn, op. Zoowel voor het een als het ander richtte men zich voorloopig tot de drukkerij van dit blad — Firma F. D. Hoekstra & Zonen, Balk

En zoo, vol plannen voor de naaste toekomst, vol moed ten opzichte van het nieuwe werk, dat we aanvatten, nemen we afscheid van „De Duikhoek”. Een afscheid, dat geen afscheid heeten mag, omdat de goede geest zal voortleven in de nieuwe krant, omdat we de oude sfeer straks, bij de verschijning van het polderboek, nog eenmaal zullen proeven, omdat het oude, waaruit het nieuwe geboren werd, in ons hart bewaard zal blijven.

Groot bevrijdingsfeest te Emmeloord

De redders van den polder gehuldigd. Toespraken van den Landdrost en van den N.B.S.-commandant.

Vierduizend poldermensen hebben te Emmeloord het groote polder-bevrijdingsfeest gevierd. Het weer werkte prachtig mee en de dag slaagde uitstekend. De optocht was prachtig, de spelen slaagden goed en de toespraken van de heeren Smeding en Knipmeijer met de huldiging van de drie Polen, die den polder redden, vormden het hoogtepunt van den dag.

Op Donderdag 31 Mei trokken uit alle hoeken van den polder en uit alle plaatsen, welke er aan grenzen drommen menschen naar het centrum Emmeloord om er het bevrijdingsfeest te vieren. Ze kwamen er per auto, per wagen, per boot, per fiets, te paard of te voet en ze waren blij, dat ze het feest van de vrijheid onder begunstiging van zulk mooi voorjaarsweer konden vieren.

Emmeloord was één vlaggentooi. De commissie had er gezorgd voor prachtige versieringen en vooral de toegang tot 't feestterrein was uitstekend verzorgd.

Spoedig kwamen verschillende versierde wagens, welke uit alle deelen van den polder Emmeloord naderken, nog méér luister aan het feest bijzetten en om ongeveer half twaalf formeerde zich een lange optocht, welke zich enkele malen door de straten van het toekomstige hoofddorp en daarna naar 't feestterrein begaf.

De stoet werd geopend door de N.B.S. en daarna volgde een bonte rij van wagens met verschillende voorstellingen. Het is ondoenlijk, ze alle op te noemen en daarom volstaan we met de vermelding van de vier groepen, welke door de jury als prijswinnaars werden aangewezen. De eerste prijs werd gewonnen door een groep uit Marknesse, welke de polderproductie voorstelde. In deze groep waren tevens de Nederlandsche maagd en het nieuwe, jonge leven uitgebeeld. De groep „Neptunus” uit Kuinte, welke

31 MEI 1945

Granaten vlogen over 't dorp, het was een bange tijd, die nacht van zeventien April: wij werden toch bevrijd!... De Mof was — 't is U wel bekend — in vernielen heel wat mans, maar hoe 't ook zij: het Urkerland bleef heel, want 'r was geen kans!

De polder werd bespaard voor 'n ramp; de Mof vluchtte over zee; 't is nu weer veilig, 't is weer safe, geen S.S., geen S.D., geen razzia's, geen schietpartij, geen „Grüne” loert er rond; wij leven nu weer vrij en blij op „Duikhoek's” dier'bren grond.

We graven weer, „culturen” weer; maar heden zijn we blij, we doen vandaag eens lekker niets, 't is 31 Mei! Wij houden optocht en zwoort; dat is nog nooit geweest, nog nooit vertoond in 't Urkerland; 't is ons bevrijdingsfeest!

L. Boersma

door pech helaas niet aan den heelen optocht kon meedoen, verwierf den tweeden prijs. De derde prijs was voor de voorstelling van den baggermolen, verzorgd door Blakzijk. En den vierden prijs verwierf de Rafaspol met een groep van zeven wagens, welke de poldergeschiedenis in bezettingstijd in beeld brachten.

Rede Landdrost.

Na afloop van den optocht kwamen de aanwezigen in de groote feesttent bijeen, waar de algemeene feestleider, de heer W. G. de Feijter, landbouwkundig opzichter te Zwartemeer, het officiële gedeelte met een gloedvolle toe-

Arbeid” hebben gegeven: We willen niets, maar dan ook niets van jullie weten. En als de moffen verjaagd zijn zal de heer Ietswaard den dood van zijn krantje wel hebben te betreuen”. Welk een ironie toen twintig jaar later *Tijds Bladen* uit Zwolle dezelfde naam “*Het Nieuwe Land*” gebruikte voor zijn polder-editie van de *Zwolse Courant*. Het gebruik in de oorlogsjaren was kennelijk al vergeten en verjaard en stoorde niet meer...

Terugkomend op de journalistieke activiteiten van Pieter Terpstra in die tijd vlak na de oorlog, bewust of onbewust, ik weet het niet, maar met dit initiatief was de ambitieuze Pieter op de stoel van de *Directie Wieringermeer (Noordoostpolderwerken)* gaan zitten, een in die tijd gewaagd stukje daadkracht, waarmee alle bemoeienis van hogerhand werd omzeild. En met succes! Als uitgever van de *Balkster Courant* kon onze drukkerij in die

tijd, geheel buiten de bemoeizucht en selectiecriteria van “Zwolle” om, via andere instanties gemakkelijk in het bezit komen van een vergunning voor de uitgifte van een tweede krant. En zo kon het dus gebeuren dat in een tot op de vierkante centimeter gecontroleerde gemeenschap het eigen initiatief toch zegevierde. Ter voorkoming van een al te grote verrassing voor de heren in Zwolle wist mijn vader handig gebruik te maken van de diplomatie van Willem de Fijter, een bekende pionier uit die tijd die als oliemannetje fungeerde in de soms stroeve verhouding tussen de polder en de *Directie*.

Vooral de arbeiderskampen waren in de eerste tijd de leveranciers van nieuws. Een netwerk van correspondenten van veelal in het gemeenschapsleven een rol spelende bewoners en ambtenaren, waarvan enkele nog uit de voorbije illegaliteit, zorgde voor een min of meer gebiedsdekkende nieuwsdienst.

De allereerste en ook de enige editie van de krant “De Duikhoek” van vrijdag 8 juni 1945. Er wordt in de tekst al aangekondigd dat de volgende editie van de krant “De Noordoostpolder” zou gaan heten. Bron: archief bibliotheek Emmeloord.

 <p>Pannenkoekhuis “De Strooppot”</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ruim 30 soorten pannenkoeken • Kinderfeestjes • Speel- en doepark • Midgetgolfbaan & speurtochten 	<p>De Voorst restaurant partycentrum</p> <ul style="list-style-type: none"> • Familiedagen • Bruiloften • Personeels- en themafeesten • Uitgebreide diners • Vergaderingen • Speel- en doepark • Groepsaccommodatie
<p>MIDDEN IN HET VOORSTERBOS</p> <p>Leemringweg 29, Kraggenburg, Tel. 0527-25 24 83 - info@devoorst.nl - www.devoorst.nl</p>	

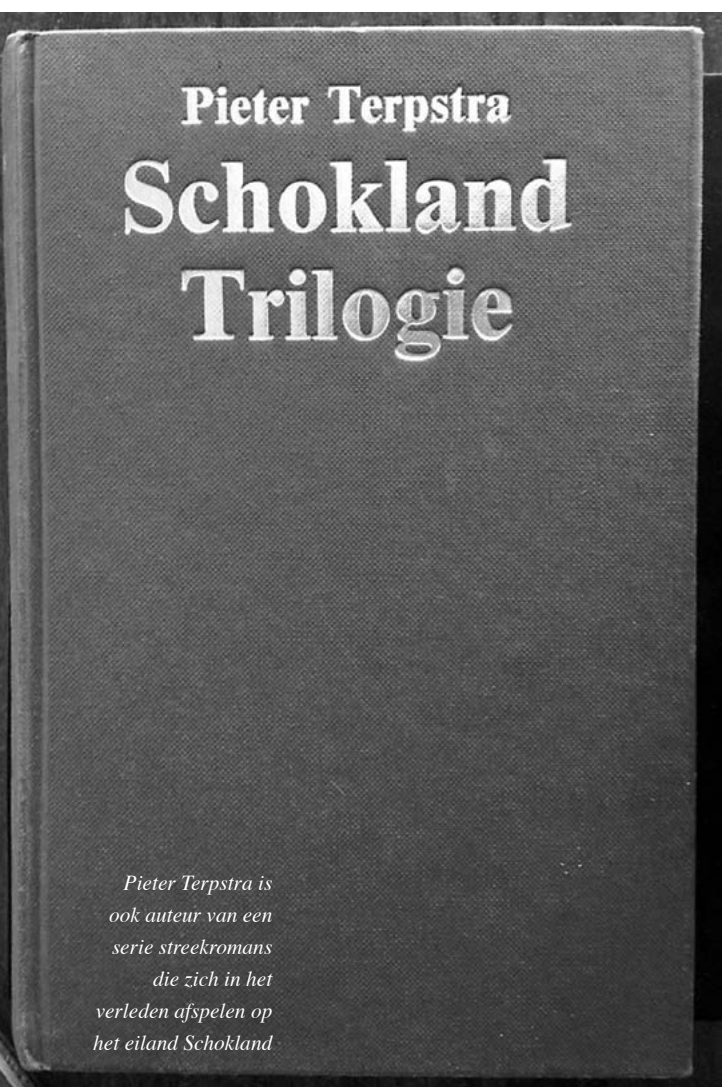
advertentie

*De allereerste editie
van de krant
"De Noordoost-
polder" van vrijdag
22 juni 1945.
Bron: archief
bibliotheek
Emmeloord.*

De krant werd gezet en gedrukt in Balk, maar grotendeels samengesteld in de polder onder hoofdredactie van mijn oudste broer, Feike Duco. Vanuit ons in een vorig artikel genoemde *pied á terre* in Rietstraat 83 in Emmeloord, feitelijk vanuit het schuurtje achter dit huis, net tegenover het inmiddels gesloopte slachthuis aan de Meldestraat, kwam echter niet alleen de krant, maar ook alle mogelijke gelegenheidsdrukwerk (geboortekaartjes!) voor de nieuwe gemeenschap.

Ik herinner me nog hoe ik in die tijd als broekie een keer vanuit Balk op pad gestuurd werd voor een verslag van een toneelvoorstelling ergens in een van de kampen. Wonder boven wonder weet ik me de naam van het bewuste toneelstuk, "*Blanke Ballast*", nog te herinneren! Zo'n opdracht was een hele onderneming waarbij ik 's avonds laat de kopy nog moest inleveren bij mijn jongste broer Otto in Lemmer die vandaar naar Balk ging en het stuk klaarmaakte zodat het volgende dag nog in de krant stond.

De krant groeide en het schuurtje aan de Rietstraat no. 83 werd niet alleen te klein, maar werd als bedrijfspand in een woonwijk door de autoriteiten ook niet langer gedoogd. Inmiddels was ondergetekende in de zaak opgenomen als rechterhand van broer Duco in Emmeloord. En zo verhuisden we "noodgedwongen", als niet geselecteerde, maar inmiddels stevig gevestigde ondernemers, in 1953 naar een nieuw, vele malen ruimer bedrijfspand aan de nog grotendeels in de stijgers staande Lange Nering, op nummer 20 in de jongste winkelstraat in Nederland. Links van ons slagerij Westerhof en rechts rijwielhandel De Munnik, thans drogisterij *Het Kruidvat*. Van daaruit zagen we de middenstand stapje voor stapje, winkel voor winkel, de nieuwe straat in bezit nemen. Totdat ook uiteindelijk ons bedrijfspand weer moest wijken voor de opmars der etalages; naar een ontwerp van de bekende architect Bonnema verrees aan de Noordzijde waar nu de supermarkt Poiesz is gevestigd onze nieuwe bedrijfsruimte naar een ontwerp van de bekende architect Bonnema. Vanaf die tijd werd de krant niet alleen geschreven en samengesteld, maar ook gedrukt in de polder. Maar de tijd ging verder, we groeiden weer groter, de verkeersdrukke nam toe

*Pieter Terpstra is
ook auteur van een
serie streekromans
die zich in het
verleden afspelen op
het eiland Schokland*

DE NOORDOOSTPOLDER

(voorzetting van het illegale blad „De Duikhoek“)

Weekblad voor den Noord-Oostelijken Polder

Uitgeverij: Drukkerij-Uitgeverij
 Fa. F. D. Hoeksma & Zn., Tel 12,
 Balk. Hoofdredacteur A. Terpstra

Alles voor redactie en admini-
 stratie naar: Bureau Weekblad
 „De Noordoostpolder“, Lemmer

De eerste schreden

Het is een bijna vaderlandsche gewoonte geworden om min of meer gewichtige artikelen met een spreekwoord te beginnen. Afgezien van het feit, of we dit inleidend woord voor de nieuwe Noordoostpolderkrant gewichtig mogen noemen, willen we op die goede gewoonte geen inbreuk plegen.

Er is dan een spreekwoord, een Friesch spreekwoord, dat ons vertelt, dat men wel een goed spreker moet wezen om het een zwijger te kunnen verbeteren.

Toevallig hebben we juist aan dat spreekwoord gedacht, toen we onze plannen voor dit eerste nummer van het weekblad „De Noordoostpolder“ maakten.

Er ligt een tijd achter ons, waarin we weinig hebben kunnen spreken. We mochten niet zeggen wat we wilden en... dan zwijgt een goede Nederlander liever. Er waren er ook, die niet konden en zwijgen en hun waarschuwend stem wilden laten hooren, hun voorlichtend werk niet wilden staken. Dat waren de werkers in de illegale pers.

„De Duikhoek“, het illegale polderblad, waaruit deze krant geboren is, heeft in die illegale pers zijn kleine bescheiden rol gespeeld. Wij hebben dus niet in het openbaar gesproken.

Het was een tijd, waarin vele stemmen moesten zwijgen. Nu ja, er was in den polder wel een blaadje van het Arbeidsfront, maar dat werd door ons toch zeker niet erkend als het orgaan, dat ons kon binden.

Toen dat blaadje, „Het nieuwe land“, enkele malen was verschenen, schreven we in „De Duikhoek“ aan het slot van ons artikel „Concurrentie“:

„Dus... opvoeding in nationaal socialistischen geest! Dus... niet meedoën! De kachel mee aansteken! Er voor zorgen, dat je „naam niet bij de gelukkige winnaars van de „puzzles komt, want je vrienden zouden je er „met een scheef oog op aankijken.

„Sommigen zenden al berichten in. Dat „moet niet weer! We geven „Het nieuwe „land“ hetzelfde antwoord als we „Vreugde en arbeid“ hebben gegeven: „We willen „niets, maar dan ook niets van jullie weten!“

„En als de moffen verjaagd zijn, dan zal „de heer Ietswaard den dood van zijn krantje wel hebben te betreuen.

„Dat het spoedig moge zijn!“

De dood van „Het nieuwe land“ kwam reeds lang voor de bevrijding. En daarmee verdween het eenige polderblad, dat zich in het openbaar mocht uiten.

Het is dus lang stil geweest in den polder. Er is lang gezweven. En nu komen wij dat zwijgen verbreken.

We moeten dus goede sprekers zijn om het de zwijgers te kunnen verbeteren. Het feit, dat we ons nu in het licht der openbaarheid durven wagen, moet wel bewijzen, dat we daarvan overtuigd zijn.

En toch is dat niet zoo! Want we willen

immers niet alleen zelf spreken. We beseffen ten volle, dat dit eerste nummer niets anders beteekent dan de eerste wankel schreden op den weg, die naar het goede doel leidt. We vreezen zelfs, dat we dien weg niet alleen kunnen volgen, dat we dan spoedig hopeloos „vast zullen loopen“.

Daarom hopen we ook zoo vurig, dat we niet alleen zullen blijven, dat velen met ons op stap zullen gaan en dat we steun aan elkander zullen hebben.

Er is veel, dat ons mede geeft. Na het verschijnen van het laatste nummer van „De Duikhoek“ hebben we reeds verschillende toezeggingen van medewerking gekregen. De Polderdirectie en het Openbaar lichaam „De Noord-Oostelijke Polder“ zijn bereid, hun officiële berichten in ons blad te plaatsen. Daarmee wordt bevorderd, dat onze krant, zij het in deze vorm op zakelijke wijze, een bindend element voor de poldermensen wordt.

Niet alleen op zakelijke wijze echter beoogt dit weekblad een bindend element te zijn. En nogmaals: om alles, wat we ons ten doel stellen, te kunnen bereiken, hebben we dan ook de idiciele medewerking van velen, neen van allen, nodig!

In de overtuiging, dat we die zullen krijgen, durven we onze eerste schreden te zetten. Schreden, die nog wankel zijn, maar toch zonder aarzeling gezet.

We durven ons verhoogaardigen. We durven het te wagen te spreken, we durven trachten, het de zwijgers te verbeteren!

Mogen onze schreden zich voorwaarts richten naar het goede doel, waarop we zoeven reeds zinspeelden, naar het ideaal, dat we ons stellen: een goede krant voor den polder, een krant, die een vriend zal worden van allen, die samenwerken in het polderbelang en daarmee in het belang van het Nederland-sche volk. Een vaste stem, die het zwijgen verbroekt — een vertolking van hetgeen er in ons leeft en van hetgeen ons bindt.

Een eereplicht tegenover de Polen.

De drie Polen, welke bij Lemmer voor de redding van den Noordoostpolder zulk verdienstelijk werk hebben gedaan, snakken er naar, terug te kunnen keeren naar Polen, hun vaderland. Hun gedachten zijn bij hun familie en hun vrienden en zij weten nog niet, hoe zij hen in het door de Duitschers verdrukte en vernielde land zullen terugvinden.

Vanzelfsprekend wordt er al het mogelijke gedaan om het den Polen mogelijk te maken, zoo spoedig mogelijk terug te keeren. Zoo lang zij hier nog moeten blijven, is het voor ons een eereplicht om hen zoo goed mogelijk te helpen en hen hier het verblijf zoo aangenaam mogelijk te maken.

Er is echter nog iets anders. Enkele personen hebben het plan opgevat om den Polen, wanneer zij straks vertrekken, een blijvend aandenken aan den Noord-oostpolder aan te bieden. Dit plan heeft

Ons levensboek.

We krijgen, als we starten
 Voor 's levens grooten strijd,
 Een boek, nog onbeschreven,
 De „inhoud“ leert de tijd.

We moeten 't boek zelf schrijven,
 Een ieder naar zijn wensch.
 De titel is steeds „Waarheid“,
 De schrijver heet steeds „Mensch“.

Doch houden wij voor oogen:
 Geén tweede wordt verstrekt,
 Gecorrigeerd wordt nimmer;
 Dus... schrijf het onbevekt.

TILLY.

de volle sympathie van de polderdirectie. Daarmee zal er in de eerstvolgende weken voor dit doel een inzameling worden gehouden, waarbij op de medewerking van allen, die bij den polder betrokke zijn, wordt gerekend.

Op verschillende plaatsen in en rondom den polder zullen enkele personen beschikbaar moeten zijn, die zich met het inzamelen van gelden in hun naaste omgeving belasten.

Een ieder, die aan het slagen van dit plan wil medewerken, stelle zich onmiddellijk schriftelijk in verbinding met: Bureau Weekblad De Noordoostpolder, te Lemmer of Balk.

Van de administratie.

Het weekblad DE NOORDOOSTPOLDER wordt tot 1 Juli a.s. gratis verspreid onder allen, die bij den polder zijn betrokken. Met ingang van genoemden datum gaan de abonnemeten in. Men kan zich vanaf heden als abonné aanmelden bij de volgende adressen:

Kampen: kantoor Wieringermeerdirectie en boekhandel Ubink, Oudestraat.

Emmeloord: C. A. Kamp, onderwijzer.

Marknesse: G. van Marle, Kamp Marknesse 2. Vollenhove: W. P. van Leening, adm. timmermer-werkplaatsen en K. Vrijling, Centrale Werkplaats.

Rampol: kampbeheerder.

Kuinre: Th. Klekamp, kampbeheerder.

Lemmer: Bureau Weekblad De Noordoostpolder en H. de Lang van den dienst der Zuideerwerken.

De abonnementsprijs is één gulden per drie maanden.

Schriftelijke aanmelding aan de drukkerij van dit blad te Balk of aan het bureau te Lemmer.

Ook advertenties (familieberichten) kunnen aan het bureau te Lemmer worden opgegeven.

en ook aan de Noordzijde werd het te benauwd.

Het bedrijf is nu gevestigd op het industrieterrein in Emmeloord Zuid en ondanks alle veranderingen en nieuwe ontwikkelingen draagt nog steeds de naam Hoekstra.

Maar de naam van Pieter Terpstra mogen we binnen dit kader zeker niet vergeten.

###

Na het overlijden van de schrijver Havank (Hans van Kallen 1904-1964) werd de detective-serie over hoofdpersoon "De Schaduw" voortgezet door Pieter Terpstra met in totaal 23 boekjes.

Ook schreef Pieter Terpstra onder het pseudoniem Peter Torenvliet detectives voor de jeugd over rechercheur Argus.